

ÆTT OG ANNET

Løssalg kr 15,-

Årgang 27 Utgave 71

Grenland Ættehistorielag

September 2006

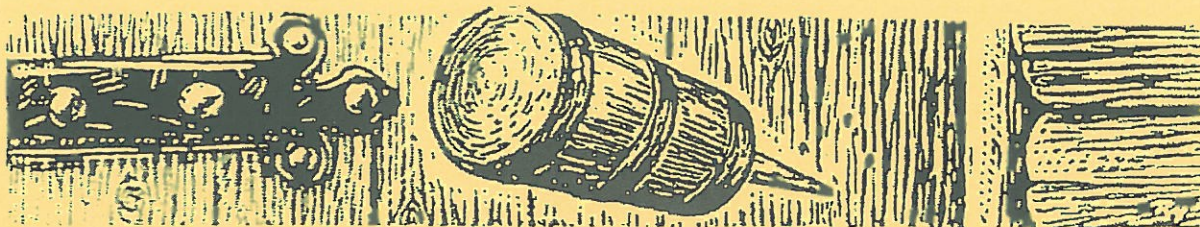

Karen von Ansbachs morsaner

Innhold:

Side 2–3	Budstikka nr. 3–2006	Redaktøren
Side 4–21	Karen von Ansbachs morsaner	Per Holte Rosenkilde
Side 22	Magistraten	Jan Christensen
Side 23–27	Fra Tallakshavn til de syv hav	Per Stian Bjørnø Kjendal
Side 28	Informasjon om medlemsmøtet 26. september	Redaktøren

Budstikka nr. 3—2006

Redaksjonen:

Redaksjonen består av Terje Rehn Holm-Johnsen som også er ansvarlig redaktør, Per Stian Bjørnø Kjendal og Jan Christensen. Dersom du vil ha en artikkel til Ætt og Annet tar du kontakt med en av oss.

Terje nås på 35 56 62 65 eller epost porsgrunn@online.no.

Per Stian finner du på 35 55 66 66 eller epost kjendal@online.no.

Jan finner du på 35 52 47 08 eller på epost jan@slekt.org.

Dere kan også sende epost til grenland@grenlandslekt.no.

Frister for artikler er:

1. februar - 1. mai - 1. september

Redaksjonen tar ingen ansvar for innholdet og konklusjoner i artikler trykket i Ætt og Annet.

Vil du komme i kontakt med oss?

Dersom du er slektsforsker, men ikke er medlem hos oss, ELLER dersom du kjenner noen som driver slektsforskning, så ta kontakt med oss.

Du når oss på flere måter:

EPOST:

grenland@grenlandslekt.no

ULR:

www.grenlandslekt.no

POSTADRESSE:

Grenland Ættehistorielag

Postboks 169

3901 Porsgrunn

KONTONUMMER:

Postgironummer 0540 08 73048

KONTINGENT:

Enkeltperson kr. 100/år. Ektepar kr 120/år. Personer i Norden kr 150/år og personer uten Norden kr 180/år.

Filningsgruppa:

Vi trenger flere frivillige som vil være med å filme kilder. Det er et omfattende arbeid og det er masse kilder å ta av. Vi trenger også flere frivillige som vil bearbeide bildene etterpå og gjøre dem til PDF filer.

Ta kontakt med lederen Per Stian Bjørnø Kjendal dersom du vil bidra med noe i denne forbindelsen. Han treffer du på 35 55 66 66.

Slektsforskerdagen 2006

Grenland Ættehistorielag, DIS Telemark og Norsk Slekthistorisk forening gjentar tidligere års suksess og inviterer alle nybegynnere til Slektsforskerdagen den 28. oktober 2006 10—14 på Lesesalen på Skien Bibliotek.

De tre foreningene vil ha stands og vil stille med erfarne slektsforskere som kan vise alle nybegynnere hvordan de starter med slektsforskning. På standene vil man også kunne kjøpe bøker, blader eller rett og slett melde seg inn i de foreningene en ønsker.

Det vil bli en presentasjon av internettkilder, hovedsakelig kirkebøker på nett. Denne presentasjonen vil bli kjørt hver halvtime. Mot slutten av arrangementet vil vår leder, Per Stian, holde et foredrag. Det vil også bli en utlodning underveis i arrangementet. Slektsforskerdagen og utlodningen er gratis.

I fjor var vi i Porsgrunn, men der var ikke forholdene gode nok til et vellykket arrangement. Derfor valgte man nok en gang å reise opp til Skien. For to år siden hadde foreningene en felles dag der oppe hvor over hundre mennesker kom innom i løpet av de timene arrangementet varer.

Grenland Ættehistorielag vil ovenfor sine egne medlemmer påpeke at dette arrangementet hovedsakelig er rettet mot nybegynnere, slik at vår oppmerksomhet må være rettet mot dem. Det er allikevel ikke forbudt også for erfarne slektsforskere å stikke innom.

Slektsforskerdagen er opprinnelig et arrangement i regi av DIS.

Møteplan høsten 2006:

5. september Byttemøte på Porsgrunn bibliotek

19. september Byttemøte på Porsgrunn bibliotek

26. september Medlemsmøte i GS banken

3. oktober Byttemøte på Porsgrunn bibliotek

17. oktober Byttemøte på Porsgrunn bibliotek (utvidet)

7. november Byttemøte på Porsgrunn bibliotek

14. november Medlemsmøte i Eidanger Menighetshus

28. november Byttemøte på Porsgrunn bibliotek

8. desember Julebord

12. desember Byttemøte på Porsgrunn bibliotek

Vakter: Per Stian, Thor og Britt.

Vakter: Terje, Tor og Kari.

Se mer informasjon på side 28.

Vakter: Kersti, Jørn og Tore.

Vakter: Per Stian, Thor og Britt.

Vakter: Terje, Tor og Kari.

Mer informasjon kommer i i oktober..

Vakter: Kersti, Jørn og Tore.

Mer informasjon kommer i oktober.

Vakter: Per Stian, Thor og Britt.

Alle bibliotekmøter er fra kl 17 – 19. De utvidede møtene fortsetter i andre etasje frem mot kl 21. Medlemsmøtene samt julebordet vil bli annonsert i septembernummeret av Ætt og Annet.

Har du husket å betale medlemskontingenten?

Vi ber dere sjekke dette nå når dere får sommernummeret. De som ikke har betalt vil få en enkel purring til høsten. Dersom man ikke da ikke betaler vil medlemskapet bli strøket fra våre lister. Dette sommernummeret vil da også bli det siste medlemsbladet dere får.

Har dere meldt adresseforandring?

Send adresseendring til sekretær eller kasserer umiddelbart. Dermed unngår vi merkostnader eller i verste fall det faktum at du ikke får medlemsbladet til tida.

Nytt til Arkivet:

L22 Statsarkivet i Kongsberg Dokumentene forteller

Nye medlemmer:

Hans Olav Aker, Larvik - Aasmud Fjeld, Drammen - Kirby Gilbert, Bellevue, USA - Mette Høgseth, Skien - Kerstin Thorsen, Kragerø. Vi ønsker dere velkommen.

Blader, CD'er og bøker til salgs!

Alle tidligere nummer av Ætt og Annet er tilsalgs. Det er opptrykk av de tidligere nummerene og koster 15 kr per blad. Unntaket er jubileumsbladet vi ga ut ved 25-års jubileet som selges for 50 kr. Det gis imidlertid rabatter ved kjøp av mange blad.

Jubileumsboka Ætt og Annet 2003 som vi ga ut i 2003 selges fortsatt for kr. 150/stk.

Vi har en rekke CD'er til salgs.

CD1 inneholder skolehistorie fra Gjerpen,

CD2 inneholder dokumenter knyttet til Gjemsø Kloster i Skien,

CD3 er militære ruller fra Telemark.

CD4 er ikke til salgs,

CD5 er Presteattester fra Bø og Lunde,

CD6 er Presteattester fra Bamble,

CD7a/b er Presteattester fra Skien.

CD8 er Presteattester fra Gjerpen, Siljan og Sauherad,

CD9 er Presteattester fra Eidanger,

CD10 er avskriftene av Gjerpen kirkebok samt skifter (også endel annet "fyllstoff" – disse har tidligere vært solgt på disketter).

CD11 er Presteattester fra Porsgrunn og Siljan.

Ta kontakt med kasserer eller sekretæren. Når det gjelder kjøp av CD kan dere også kontakte Jan Christensen direkte. Dere når han på 35 52 47 08. Bestillinger kan også skje via grenland@grenlandslekt.no.

Krus fra Porsgrund Porselen

Det ble i år kjøpt inn ca 100 porselenskrus fra PP. Vår logo er trykket på krusene sammen med navnet vårt. Disse krusene er påskjønnelser til personer som gjør noe ekstra for laget. Alle medlemmer av komiteer skal få kruset, styremedlemmer får kruset og de beste artikkelforfattere fra hvert blad får kruset.

Lederen har ordet

Da har vi kommet i gang med høstsesongen. Første møtet er alt avholt og vi gleder oss enormt til resten av sesongen.

I år har vi lagt endel om på programmet. Vi har valgt å redusere antall utvidede møter fra 3 til 1. Disse møtene har vært fine, men det har vært vanskelig å finne et tema eller foredrag som er kort nok til slike møter. Derfor innfører vi istedenfor et ekstra møte som høstmøtet. Vi får derfor "store" møter både den 26/9 og 14/11. Begge disse blir med foredragsholder og matservering. Vi håper denne endringen blir positivt motatt, og kan føre noe nytt til medlemmene.

Vi planlegger også for aller første gang et julebord. Dette er noe som flere har etterspurt og ville være en veldig fin avslutning av sesongen og en mulighet for medlemmene til å treffes i en annen sosial ramme. Vi kommer tilbake med mere informasjon om dette.

Ellers så bør alle merke seg den enorme økning av kirkebøker som har blitt lagt ut på Digitalarkivets hjemmeside. Av ca 8000 norske kirkebøker har alt ca 3500 blitt lagt ut. Vi har virkelig her fått en tjeneste som mange utlendinger misunner oss.

Per Stian

Karen von Ansbachs morsaner

Av Per Holte Rosenkilde

Innledning

Fra tid til annen dukker det opp paradoksale situasjoner i genealogien. For Karen von Ansbach er paradokset at en kjenner ikke navnet på moren hennes, heller ikke på noen av besteforeldrene hennes. Likevel er det mulig med betydelig grad av sikkerhet å identifisere i alle fall tre av oldeforeldrene hennes på morssiden.

Slektskretsen rundt Jørgen von Ansbach og det såkalte Bringsvær-folket har fascinert genealoger gjennom flere generasjoner. Den første som skrev om slekten, var Finne-Grønn, som i en lengre artikkel¹ tok for seg striden mellom to etterkommergrener etter Gunnar Jonsson Bringsvær, von Ansbachs etterkommere og Bent Nilsen Viks etterkommere, særlig konsentrert om rettssaker knyttet til det såkalte Hardanger-godset. Disse rettsakene pågikk i rundt 50 år, og etter alt å dømme ble samtlige verdier knyttet til godset, og mer til, forspilt av de stridende partene før den endelige dommen falt i saken, dommen er for øvrig gått tapt.

Finne-Grønn var nok inne på noe da han så en sammenheng mellom opphavet til Hardangergodset og det godset som ble utloddet til Margrethe Torbergsdatter på hennes bryllup med Ivar Erlingssøn i Vikør i Hardanger i 1341². Et annet diplom³ kan muligens tyde på at Ivar Erlingssøn var sønn av en Erling Thorleikssøn som kjøpte Skutleberg i Vikør året før. Som vi senere skal se, gjorde Finne-Grønn nok klokt i ikke å identifisere godset direkte med Margrethe og Ivar. Det er heller ikke korrekt som han den gang trodde at alle spor etter godset deretter var 'borte' helt til det dukket opp igjen på 1500-tallet i forbindelse med disse prosessene.

Prosessene brukte Finne-Grønn som utgangspunkt for å analysere i første rekke von Ansbachs etterkommere, og i noen grad også Bent Nilsens. Hans analyse har stort sett blitt stående uimotsagt helt til i det siste. Flere genealoger, i første rekke Are Gustavsen i Grenland Ættehistorielags diskusjonsforum phorum^{4,5,6} og i Digitalarkivet⁷ har nå påpekt feil også i Finne-Grønns fremstilling. Han trakk frem to viktige korrigeringer. Det ene var at Claus Niemand ikke var svigersønn av Jørgen von Ansbach, men at to av sønnene hans giftet seg med datterdøtre av Karen von Ansbach i hennes første ekteskap med Søren Nielsen. Det andre var at Jørgen von Ansbach må ha vært gift flere ganger. Særlig den siste opplysningen var viktig for meg, i ettertid var det ikke vanskelig å se at de sporeiendommene jeg har brukt for å knytte Karen til sine oldeforeldre på morssiden var hun alene om, og de dukker opp hos hennes arvinger i begge ekteskap. Muligheten for at von Ansbach-datteren som var gift med Poul Brodersen og som Finne-Grønn feilaktig trodde måtte ha vært gift med Claus Niemand, hørte til samme ekteskap, må ut fra det jeg kjenner til fortsatt holdes åpen. Dette paret fikk en datter som ved biskop Jens Nielsens besøk i 1596 omtales som boende hos sin tante (se Finne-Grønn), og som i følge Finne-Grønn døde i 1607.

Gustavsen har annonsert planer om på et tidspunkt å komme med et arbeid om Skiensslekter der opprydning blant von Ansbachs etterkommere vil være sentralt. Jeg vil derfor bare gå i detalj om forholdene etter ca 1550 i den grad det er nødvendig for å fullføre egen argumentasjon. I stedet vil jeg konsentrere meg om de observasjonene jeg har gjort rundt Karens

oldeforeldre, i håp om at de kan være til nytte for andre slektsgranskere den dagen hele bildet kan settes på plass.

Kravene til vitenskapelighet i genealogisk litteratur har økt sterkt i løpet av de siste 50 årene. Dersom man med vitenskapelighet mener krav til sporbarhet, dokumentasjon og mulighet til å etterprøve konklusjoner, og strengt skille mellom hva man mener er tilstrekkelig dokumentert til å stå for en støyt og hva som er hypoteser/hint om videre granskningsmuligheter, kunne jeg ikke være mer enig. Men jeg har inntrykk av at det har sneket seg inn tilleggskrav om at en fremstilling skal være a) feilfri og b) komplett/avsluttet, og dette kravet klarer jeg med bare naturvitenskapelig bakgrunn ikke å forstå. Fra min fjerne fortid på astronomiskolen husker jeg Niels Bohrs atommodell. Den var en enkel modell og den var ikke feilfri, den som sto seg bare rundt 10 år før dagens kvantefysiske atombeskrivelser overtok. Men den viste seg å være et helt nødvendig mellomskritt i overgangen mellom klassisk og moderne fysikk. Denne artikkelen er skrevet litt i Niels Bohrs ånd – jeg har ingen aspirasjoner om å være feilfri. Artikkelen er definitivt ikke komplett – jeg tar bare med de familiegrenene der jeg mener å ha funnet ut noe. Intensjonen er snarere å bringe egne resonnementer til torgs i håp om at de kan inspirere og bidra til at andre produserer mer komplette og feilfrie utredninger.

Det bør nevnes at jeg har studert flere familiekretser parallelt der det har vært forbindelser mellom Grenlandsområdet og Nedenes. Og selv om jeg ikke kom i nærheten av noe gjennombrudd på noen av disse familiene, har særlig studiet av den eldre Asdal-familien gitt viktige avklaringer som var til stor hjelp da dette arbeidet skulle trekkes sammen.

Av en eller annen grunn har Karens mor blitt tildelt navnet 'Maren' en eller annen gang på 1900-tallet. Jeg er ikke kjent med at noen av von Ansbachs koner er navngitt i noe samtidig dokument. Men for å gjøre å slippe lange og innviklede betegnelser vil jeg bruke 'Maren' som psevdonym på henne i denne artikkelen. For ytterligere å forenkle fremstillingen, skifter jeg proband til 'Maren'. Jeg lever i håpet om at det virkelige navnet en dag dukker opp.

Bestefar 1

Det ble selvfølgelig populært, særlig i Grimstad-distriktet, å ha Bringsvær-slekten i anetreet, og blant annet ble Amund Perssøn, leilending på nabogården Lia plassert blant Ingeborgs svigersønner.

Den som særlig har jobbet med Bringsvær-familien, er Petrus Valand i en serie artikler i Årsskrift for Agder Historielag.^{8,9,10} Valand hadde merket seg at en av Bent Nilsens svigersønner, Rasmus Lauritssøn Toftenes¹¹, kjøpte arverettighetene etter Ingeborg av en Olav Jonsson, og ut fra dette sluttet han at Ingeborg i sitt første ekteskap hadde vært gift med en Jon, som han etter 'å ha snust på' Jon Nilsen Skak identifiserte med Jon Eivindssøn Skinsnes fra nåværende Mandal.

Den 'tradisjonelle' oppfatningen av Bringsvær-slekten er stort sett uendret etter Valand, og kan oppsummeres slik:

Gunnar Jonsson Bringsvær

I frilleforhold med ukjent kvinne

Stian Gunderssøn
Med Svane Anundssdatter
Asle Gunnarssøn (barnløs og trolig ugift)
Jon Gunderssøn (én sønn, og én sønnesønn
som begge døde tidlig, ingen etterkommere)
Ingeborg Gundersdatter

Ingeborg Gundersdatters etterkommere

Med Jon Eivindssøn Skinsnes

NN Jonsdatter (gm borgermester i Skien
Jørgen von Ansbach)
Eivind Jonssøn
Oluf Jonssøn
Jens Jonssøn
Jon Jonssøn
Gunhild Jonsdatter (gm. Jens Bentssøn
Stausland, omtvistet)
NN gift med Amund Perssøn Lia

Med Nils Bentssøn (sønn av Bent Henningssøn i
første ekteskap)

Bent Nilssøn Vik

Stian Gunderssøn giftet seg med Helje Toresdatter Gjervoll fra
Tromøya, etterkommer:

Halvor Stianssøn (stor etterslekt)

Når det gjelder anene bakover, er usikkerheten enda større. Mangelen på skriftlige kilder er påtagelig. På tross av dette har adskillige ledd blitt lansert i den tradisjonelle modellen. Noen av dem kan muligens være holdbare, men mye må forkastes.

I denne analysen vil noe av det materialet som er kjent om Gunnar Jonssøns barnebarn og oldebarn bli gjennomgått. En gjennomgang av giftemål, eiendommer og eksisterende skriftlig materiale viser at den tradisjonelle modellen ikke holder mål på alle punkter og må modifiseres, og antallet etterkommerlinjer reduseres ytterligere. Selv om analysen ikke munner ut i noe som nærmer seg fullstendig beskrivelse av slektens aner, kan det bildet som fremtrer gi noen hint om hvor man bør lete videre, i alle fall for noen grener.

von Ansbachs etterkommere vil som nevnt ikke bli uttømmende beskrevet i denne analysen. Heller ikke Bent Nilsens etterkommere vil gjennomgå i sin fulle bredde¹². Behovet for en ny gjennomgang kan nok være til stede, men faller utenfor artikkelens ramme.

Men før denne gjennomgangen er det nødvendig å tilbakevise en mistolkning av to diplomer, en av en rekke 'etablerte fakta' om denne familiekretsen der dokumentasjonen ved nærmere ettersyn viser seg umulig å finne.

En mistolkning

I 1429 solgte en Peder Eivindssøn fire månedsmatbol i midtgarden Haugen til en Kjetil Gunnarssøn¹³.

I 1453 fant det sted et skifte på Asdal i Øyestad mellom Torbjørn Hallvardssøn og hans hustru Elin Eilivsdatter på den ene siden, og Gunnar Kittelssøn på den andre siden, der Gunnar fikk 10 månedsmatleier i Skaregrøm i anledning arven etter hans møster¹⁴. Dette skiftet og forholdene rundt dette vil jeg drøfte langt grundigere lenger ute i artikkelen. Jeg vil da vise at Gunnar må ha vært en godsrik person.

En Olav Jonssøn solgte 20/7 1552 Ytre Haugen i Gjerstad til sin farbrors sønn Kjetil Gjermundssøn¹⁵. Han var da vennlig

nok til å opplyse at han var femte generasjon etter en Kjetil Gunnarssøn som kjøpte Ytre Haugen i 1429.

Slektsforholdene i Vegårshei og Gjerstad på 1500-tallet er usedvanlig velbeskrevne, selv om dokumentasjonen ikke alltid er like god. Det er derimot ingen grunn til å tvile på at det eksisterte en Olav Jonssøn og en Kjetil Gjermundssøn som begge var sønnesønner av Kjetil Nærestad¹⁶, forfatteren hadde ingen grunn til å finne opp disse personene. Ut fra 1552-utsagnet må Kjetil Nærestad da ha vært barnebarn til Kjetil Gunnarssøn. Det er også grunn til å legge merke til at Haugen-familien var ikke spesielt rik på eiendom når en kom frem til den tiden eiendomsversikter er bevart fra, og at alle dens eiendommer lå i lokalområdet.

Denne lokale forklaringen på diplomene må Petrus Valand ha oversett. Han gjorde Gunnar Kjetilssøn til det manglende mellomledet mellom Kjetil Gunnarssøn og Kjetil Nærestad. Han gjorde ham også til bestefar til Gunnar Jonssøn Bringsvær på grunn av eierskapet i Skaregrøm. Og han identifiserte Olav Jonssøn som en antatt sønn til Jon Eivindssøn Skinsnes og Ingeborg Gundersdatter Bringsvær. Det skulle bare mangle at ikke Petrus Valand også kunne ta feil. Mye av det han skrev, må sees på som forslag til løsninger vel verd videre undersøkelser, på moderne norsk hypoteser. En kan vel si at Petrus Valands sterke sider var hans evne til å snuse opp til dels vanskelig tilgjengelig dokumentasjon og til å kombinere informasjon samlet inn over større områder. Hans evne til kritiske analyse var ikke like velutviklet. Det utrolige er likevel at feiltolkningene hans har fått stå i snart 50 år utfordret – det sier sitt om de sørlandske genealogenes fundamentalisme i forhold til Valands skrifter.

Faktum er at det finnes ingen dokumentasjon på at Skaregrøm noensinne har tilhørt Bringsvær-familien, selv om den kom i etterkommernes eie. Jeg vil senere i artikkelen argumentere for at Skaregrøm kom i Karen von Ansbachs eie ad andre veier.

Men mytedannelsen rundt Gunnar Kjetilssøn og hans eiendommer i Fjære stopper ikke der. I 1637 skaffet Jens Lofstad på Tromøya seg bygselretten til gården Lia (nabogård til Bringsvær). Ut fra en analyse av hvordan han skaffet seg de nødvendige eiendomspartene i Lia har Valand kommet til at Lia på rundt 1500 må ha tilhørt Jon Kjetilssøns Skinsnes og søsteren hans, Aase Eivindsdatter gift med lagmann Bent Henningsen. Det går over min kompetanse å vurdere om denne analysen holder eller ikke, men det er ikke poenget. Saken er at Valand brukte feilidentifikasjonen av Olav Jonssøn nevnt i forrige avsnitt til å gjøre Lia til en av Gunnar Kjetilssøns eiendommer, og implisitt til å inkludere Jon og Aase blant Gunnar Kjetilssøns etterkommere. Jeg lette lenge forgjeves etter en Kjetil Gjermundssøn i kretsen rundt Olav Jonssøn Skinsnes, og strevde like lenge med å forstå hvordan Jon Eivindssøn Skinsnes og Ingeborg Gundersdatter Bringsvær kunne være gift med tidens strenge regler for giftemål mellom slektninger, før jeg innså at det måtte være den alment aksepterte tolkningen som var feilaktig. 1552-diplomet omhandler ikke som allerede nevnt Olav Jonsen Skinsnes. Vi vet egentlig ingenting om eiendomsforholdene til Lia før tidligst rundt 1500, og dersom Valands analyse skulle være feil, først enda 100 år senere.

Gunnar Jonssøn

Gunnar Jonssøn opptre fra rundt 1485 av som aktør eller som lagrettemann i ulike diplomer, siste gang han er kjent omtalt, er

som lagrettemann på Garta i Holt 2 februar 1539¹⁷. Han må da ha vært svært gammel.

Det mest omtalte brevet om Gunnar Jonsson er imidlertid en proklamasjon fra den gang kronprins Christian i 1507¹⁸, der han gjør vitterlig at "Oss elskelige Gunnar Jonsson må og skal ha med all kongelig rente og rettighet til disse etterskrevne gårder. Bringsvær, Løddesøl, Molland, Tingstvedt, Hodnebrog, Arnevik og Kvannes, at nyde så lenge han lever". (Gårdsnavnene er moderniserte i denne gjengivelsen)

Brevet kan ikke forstås som et gavebrev, for mange av gårdene må allerede ha vært i slektens eie. Det har også vært foreslått at han fikk skattefrihet for gårdene, problemet med den tolkningen er at noen av gårdene var eid av slektninger (Gunnar Jonsson kan nok ha hatt odelskrav på dem). Brevet virker tvetydig, og denne tvetydigheten kan nok ha vært intensjonell fra brevskrivners side.

Allerede i 1484 solgte Gunnar Jonsson med sin mors samtykke hele Nøding i Holum i Vest-Agder¹⁹, unntatt laksefisket i følge Petrus Valand. Grunnen til at laksefisket ble unntatt, er trolig at det allerede i 1426 var solgt fra av Finn Narvesen og hans kone Ingeborg. Vi vet at biskop i Stavanger Audun Eivindsson også hadde eierinteresser i Nøding, så på en eller annen måte må Gunnar Jonssons familie ha skaffet seg eiendomsretten til hele gården dersom Valnad hadde rett. Jeg er som det vil fremgå av teksten senere, tvilende til hans oppfatning her, og regner diplomtet nedenfor som den første sikre omtalen av Gunnar Jonsson.

I 1486 inngikk Gunnar og hans mor et forlik²⁰, denne gangen med et arveskifte med Herlog Halvorsen, der Herlog og hans sønn Anders på visse betingelser overtok gårdene Kvannes i Høvåg og Tingstvedt i Øyestad. Herlog hadde vært gift med Gunnars søster (eller halvsøster). Grunnen til at Gunnar trakk sin mor inn i oppgjøret, kan muligens være at hun lot noe av sitt eget gods inngå i forliket for å få begge parter tilfredse. Av grunner jeg kommer tilbake til, har jeg spesielt Kvannes i tankene.

Den tredje gården som skiller seg ut i liste i 1507-brevet, er Arnevik. Det er nemlig ikke mulig å spore noen deler av Arnevik til Gunnars Jonssons etterkommere på 1600-tallet, da var gården eid av Kjos-familien fra Oddernes i Vest-Agder. Bringsvær-familien kan selvfølgelig ha avhendet Arnevik før 1550, en rimeligere forklaring kan likevel være at Arnevik var loddet til en hittil ukjent søster til Gunnar Jonsson, og at denne søsteren inngikk i Kjos-familiens aner.

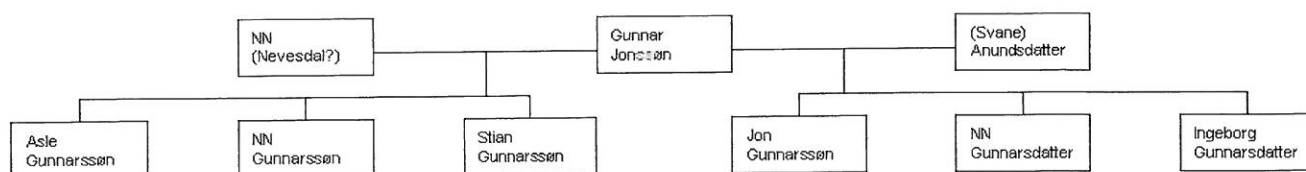
Det er uklart hvilke gårder Gunnar Jonsson hadde utover de som er nevnt i 1507-brevet. Dette skyldes delvis at en del av gårdene i 1507 siden må ha blitt delt i flere gårder. Men det er også gårder utenfor hans kjerneområde som det kan stilles

spørsmål ved. Finne-Grønn²¹ nevner med henvisning til Herredagsdombok 1613 at Ingeborg Gunnarsdatters²² andre mann Niels Bentsson løste ut halvparten av Ballestad i Gjerpen i 1546²³, og senere største delen av svigerfarens gods i Nedenes, blant annet Langse²⁴ rett utenfor Arendal. Disse gårdene hadde Ingeborg odel på. De kan ha vært i Gunnar Jonssons eie, uten at det lar seg fastslå med sikkerhet. Som det senere vil fremgå, odelen på Ballestad fikk Ingeborg åpenbart etter sin mor.

Finne-Grønns fremstilling av eierforholdene til Langse må imidlertid revideres. Da Erik Munk ble lensherre på Agdesiden, ville han ikke bo på embedsgården Nedenes, men valgte å slå seg ned på Langse. Med sin vanlige fingerspitzegefühl tvang han eierne av så vel Langse (som han døpte om til Barbugård) som grunnen langs Barbuelven ned til sjøen til å avstå eiendommene til seg gjennom gavebrev. Registraturet over Erik Munks brev er bevart²⁵, og disse eiendomsoverdragelsene er blant de omtalte. For ikke å skape unødvendig forvirring venter jeg med å gå gjennom de aktuelle obverdragelsene til Gunnar Jonssons nærmeste etterkommere er presenterte.

Gunnars barn kjenner vi dels ved navn fra bevarte diplomer, dels kan de avledes gjennom den lange rekken av rettssaker som fulgte om eiendomsretten til det såkalte Hardangergodset. Benyttes første metoden, finner vi tre sønner og en datter, Stian, Asle, Jon og Ingeborg. De to siste er helt sikkert fra ekteskapet med (Svane) Anundsdatter, Stian kan ikke være Svanes sønn. I den tradisjonelle oppfatningen er Stian betegnet som en eldre halvbror og som frillesønn, altså sønn fra et frilleforhold Gunnar Jonsson hadde før han ble gift med Svane. Jeg har til gode å se noen samtidige dokumenter som det går an å lese denne historien ut av, og foretrekker derfor å se på det eksakte slektsforholdet mellom Stian og Gunnar som uavklart. Asle er bare kjent fra ett dokument, et kjøpebrev²⁶ i 1503 der han sammen med sine brødre makeskifter til seg Lille Løddesøl i Øyestad fra Erik Nilsson, prest i Øyestad kirke mot en del av Østre Øyestad samme sted. Makeskiftet ble så godkjent av biskop Eilif av Stavanger.

Bruker vi rettssakene som kildegrunnlag, finner vi at det må ha vært minst tre barn i ekteskapet med Svane. To av disse er navngitte, Jon og Ingeborg. Finne-Grønn skriver at Jørgen von Ansbachs barn hadde arvet 9 huder i Hardangergodset, mens Jon Gundersen arvet 9 huder. Gunnar Jonsson døde tidligst 1539. Utgangspunktet for hele disputten var Jon Gundersens eiendomsandel. Han må ha død forholdsvis ung, men hadde en sønn Gunder Jonsen d.y. Sistnevnte giftet seg med en Sigrild Bjørnsdatter og fikk en sønn Jon Gundersen d.y (død ung). Gunder Jonsen d.y. døde trolig rundt 1560 og da Jon Gundersen d.y. døde om lag 5 år senere, arvet moren denne parten. Hun giftet seg igjen, men da ekteparet ikke maktet å sitte med parten, pantet de den til Jørgen von Ansbachs barn. Da var det Ingeborgs barn protesterte at de var nærmere berettiget til pantet, og prosessen var i gang. Man skrev nå 1582. Så langt Finne-Grønn.

Jeg har sett på Nedenes-eiendommene til Gunnar Jonsson, og med forbehold om at opplysningene om gårdstørrelsene var fra 1610 og 1624 anslår jeg den samlede verdien av Nedenes-eiendommene til ca. 12 huder. Usikkerheten ved tilbakeregningen blir imidlertid betydelig. Det er blant annet tegn på at Gunnars barn har arvet gods øst for Arendal, gods som Erik Munk tiltvang seg, og som ikke ble tilbakelevert. Både en modell der Gunnar Jonsson etterlot seg to sønner, en datter og 30 huder jord, og en modell der han etterlot seg en sønn, to døtre og 36 huder jord vil kunne forklare Finne-Grønns beskrivelse av situasjonen i 1585. Hvem var så det tredje barnet? Det vet vi ikke. Det kan være Asle, men han var etter alt å dømme myndig allerede i 1503, og virker derfor noe gammel som far til 'Maren'. Jeg holder det for mer sannsynlig at Asle døde før sin far, og at navnet på mellomleddet hittil ikke er funnet kildebelagt.

På slutten av artikkelen, når alle besteforeldrene er presenterte, vil jeg komme tilbake til dette punktet, om Gunnar Jonsson var 'Marens' morfar eller farfar. Jeg har ikke noe fasitsvar på spørsmålet, men i det minste en favorithypotese.

Jeg er i sterk tvil om at Asle overhode var Svanes sønn. Den skissen som presenteres nå er på ingen måte noen bevist forklaring på Asles bakgrunn. Men det trenges færre, og mer logiske, grep for å få den til å passe med de få holdepunktene vi har om familiens liv enn det som trenges med den tradisjonelle modellen. Skissen kan derfor være et bedre utgangspunkt for å komme frem til en varig og forhåpentligvis verifiserbar hypotese.

Under gjennomgangen av diplomene som omhandler Svanes slekt oppdaget jeg 'en liten detalj' som nok velter et stort lass. I 1477²⁷ var det Svanes mors stefar som representerte hennes interesser, ikke Gunnar Jonsson. Første gang jeg kan se at han opptrer på hennes vegne er så sent i 1491²⁸! Diplomene vil bli nærmere diskutert lenger ute i artikkelen.

Nå har de nok giftet seg tidligere enn 1491, men at de skulle ha minst tre myndige sønner i 1503 virker lite trolig.

Den nye skissen er som følger: I første ekteskap fikk Gunnar Jonsson (i alle fall) tre sønner, hvorav to, Asle og Stian har kjente navn²⁹. Gunnar var gift to ganger, første kone kan muligens ha vært fra Nevesdal. Første kone døde før Gunnar Jonsson s far døde, og Gunnar Jonsson giftet seg igjen og måtte skifte med sine mindreårige barn. I 1503 var Asle og brødrene myndige og hadde full disposisjonsrett over eiendommene sine. De kunne makeskifte til seg Løddesøl mot Østre Øyestad på egen hånd selv om Gunnar Jonsson fortsatt var høyst oppegående. Siden døde både Asle og den ukjente sønnen barnløse, og ble arvet av sin far, slik at deler av eiendomsretten til Løddesøl gikk over til ham. Det er denne delen Gunnar Jonsson 'med sine barns samtykke' overdro til Stian Gundersson da han giftet seg på Gjervoll. Nevesdal nevnes ikke i denne forbindelsen, en forklaring kan være at Asles mulige morforeldre levde til etter Gunders skifte med sine barn.

Fester man lit til denne skissen, kan tidspunktet for bryllupet mellom Gunnar Jonsson og (Svane) Anundsdatter sneves inn til første halvdel av 1480-årene, Gunnar Jonssons skifte med søsteren var i 1486³⁰. Jeg tror også (men her er jeg litt på gyngende grunn) vi dermed kan endelig gravlegge frilleforholdet – skissen forutsetter at Gunnar Jonsson arvet Asle³¹.

Grunnlag for sosial oppdrift

Bakgrunnen for Gunnar Jonssons posisjon og hans åpenbart sterke klientforhold til kronprins Christian (den senere Christian II) har vært diskutert lenge. O. A. Aalholm³² mente at han måtte ha vært kaptein på et av kronprinsens skip. Men det blir jo bare en av en rekke kapteiner, 1507-brevet tyder på en mer unik posisjon. Det er opplagt at han startet som lokal 'nessekonge' og at han som de fleste av sine samtidige standsfeller må ha drevet en mangslungen virksomhet. Jeg vil derfor sette opp en indisierekke som peker mot en alternativ hovedgeskjeft. I de nærmeste avsnittene er vi over fra genealogi til personalhistorie, og beviskravene blir dermed ikke like strenge.

Erik Munk var lensherre på Agder i noen år på slutten av 1500-tallet med sete på Barbugård rett utenfor Arendal, og fikk et velfortjent rykte som bondeplager. Men bondeplaging var ikke det eneste han drev med, han var også pådriver i oppstartsfasen av jerngruvene i Arendalsdistriktet. Og kort etter 1570 fikk han i kommisjon å bygge den dansk-norske marinens til da sterkeste skip, "St. Olaf"³³. I stedet for å etablere byggeplass i nærheten av Nedenes, der han bodde inntil Barbugård var ferdig, la han den til Strandfjorden en halv mils vei vest for Grimstad. Det må ha vært en grunn til det, det er ikke så stor forskjell på tilgangen på innsatsfaktorene eik og mastefuru mellom Arendal og Grimstad, og jernvarene kunne han i stor grad ha skaffet seg lokalt. Det ville vært mye lettere for Munk å inispisere byggingen om den hadde foregått i Arendals umiddelbare nærhet.

Jeg tror årsaken til valget av byggeplass må ha vært tilgang på skipsbyggingsteknologi. Den gang som nå hørte marinefartøy til de mest kompliserte fartøyene som ble bygd, og jeg tror Erik Munk måtte til Strandfjorden for å finne et miljø med nødvendige kompetansen samlet.

Det tyder på at Strandfjorden må ha hatt en for sin tid avansert skipsbyggingstradisjon i lengre tid.

Hva er så sammenhengen med Gunnar Jonsson? Innerst i Strandfjorden (den gang kalt Strømfjord) rant Strømsåen ut. Den gikk fra Reddal, forbi en av Gunnar Jonssons hovedgårder, Molland, og hadde den gang et passe stort fossefall ved utløpet i Strandfjorden (i dag er hele elven grav ut til en kanal). Legg til at ypperlig mastefuru vokste på sandmoene rundt Reddal, og at skogene rundt Molland var rike på eiketømmer. Det blir da klar sannsynlighetsovervekt for Strandfjorden ble brukt til skipsbygging både på Gunnar Jonssons tid og tidligere, og at gode muligheter for at skipsverft var en av Gunnar Jonssons mange aktiviteter. Alle de nevnte gårdene i 1507-brevet var kystnære gårder hvor det vokste eikeskog. Kronprinsens hensikt med brevet kan derfor muligens være å sikre leveransene av eiketømmer til Gunnar Jonssons verft.

Neste ledd i resonnementet er 'geopolitisk'. Europa var vel ennå ikke avskoget ved begynnelsen av 1500-tallet, så hollendere, franskmenn osv ble neppe like tiltrukket av de sørlandske eikeskogene som de ble senere i århundret. For Kongen, og ikke minst hans sønn viseskongen i Norge må situasjonen nok ha sett annerledes ut. De hadde stor strategisk interesse av tilgang til skipstømmer utenom den danske adelens kontroll, slik at de fikk sterkere selvstendig maktbase. Dersom Gunnar Jonsson kunne skaffe dem dette, eller enda bedre, ferdigbygde marinefartøyer, burde det gi ham en høy stjerne i København.

Magefølelsen min sier nøkkelen til Gunnar Jonssøns posisjon nettopp var at han oppgraderte skipsverftene i blant annet Strandfjorden til å kunne bygge marinefartøyer levert til kong Hans og særlig kronprins Christian. Alle de nevnte gårdene i 1507-brevet var kystnære gårder hvor det vokste eikeskog. Kronprinsens hensikt med brevet kan derfor muligens være å sikre leveransene av eiketømmer til Gunnar Jonssøns verft. Og det er denne kompetansen Erik Munk utnyttet en drøy generasjon senere. Dette er foreløpig bare en hypotese, men hvem vet om ikke bevis kan finnes i vollene i København?

Bakgrunn

Vi vet egentlig svært lite om Gunnar Jonssøns aner. Petrus Valand hevdet at han var en sønn av den Jon Torssøn Benkestok som var i Bergen i 1435. Hans resonnement var basert på to faktorer. 1) Eiendom i Aksnes inngikk både i Hardangergodset og i Benkestok-slektsens gods. 2) Det fantes en Gunnar Jonssøn som hadde en gård i Bergen sist på 1400-tallet.

Mangelen på selvstendig tyngde i det siste argumentet burde være åpenbar. Når det gjelder det første argumentet har Tore H. Vigerust i en debatt i Digitalarkivet³⁴ påvist at eierandelen i Aksnes kom til Benkestok-familien lenge etter Gunnar Jonssøns død. Jon Tordsson Benkestokk nevnt i Bergen 1435 blir dessuten noe gammel til å være Gunnar Jonssøns far, og har ingen kjent tilknytning til Sørlandet. Det mangler derfor totalt argumenter for en positiv påvisning av tilknytning til Benkestok-slekten.

Når det gjelder bakgrunnen til Gunnar Jonssøns mor, kan Valand muligens ha vært inne på noe, men også her tyder en del detaljer på at han feiltolket indisiene. Han tok utgangspunkt i 1507-brevet, der Kvannes var en av de nevnte gårdene, og et brev han mente var fra 1484 der en Gunnar Jonssøn med selger 7 månedsmatleier i Ytre Nøding til Amund Olavssøn. Denne Gunnar Jonssøn identifiserte han med Gunnar Jonssøn Bringsvær. Jeg kommer tilbake til denne saken etter å ha diskutert Kvannes.

Kvannes fant han igjen i et annet diplom fra 1444³⁶ om Oddernesprosten Svein Herleikssøn. Dette brevet viser at Svein hadde flere barn, selv om han etter kirkeretten skulle leve ugift. Sira Svein ønsket primært at hans barn skulle arve Kvannes, men han erklærte der at dersom hans barn ikke skulle finnes fullt berettigede til å besitte den delen av gården Kvannes som ombudsmannen over Lister-syssel Guttorm Eivindssøn hadde skjenket ham, skulle Guttorm overta både denne og sira Sveins egen del. Valand tolket dette diplommet slik at sira Svein hadde klart å skaffe barna arverett på tross av loven, og hevdet på det grunnlaget at Gunnar Jonssøns mor måtte være en datter av sira Svein.

Rimeligvis må det være et bedre utgangspunkt å forutsette at loven ble fulgt, dvs at Guttorm Eivindssøn faktisk overtok Kvannes. Da virker det som om Gunnar Jonssøns mor trolig må ha sittet med jord i to eiendommer etter Eivindssøn-brødrene. Noe nært slektskap mellom partene kan det ikke ha vært, hele Guttorm Eivindssøns gods gikk jo inn i Smørgodset. Derimot kan det godt tenkes at det hadde foregått et makeskifte mellom Eivindssøn-brødrene og Gunnar Jonssøn s morsaner. I denne forbindelsen blir muligheten for en forbindelse til Kjos interessant. Skiftet etter Magdalena Olavsdatter (Bagge), ofte omtalt som Smør-skiftet, inneholdt rikelig med gods rundt Topdalsfjorden. En del av dette godset stammet rimeligvis fra Guttorm Eivindssøn, og bytteobjektet

kan godt ha befunnet seg i dette området. Det blir å finne en nål i en høystakk å lokalisere godset, men det er i alle fall et forslag til hvilken høystakk man skal lete i.

Interessant nok er Arnevik, ved siden av Kvannes, den av 1507-gårdene det går an å spore i eldre diplomer. I 1457³⁷ kjøpte Bjørn Gunnarssøn jord i Arnevik av Alf Gunnarssøn og Thorny Torgrimsdatter, samtidig ble det annonsert at søstrende Jorun og Liv Gunnarsdøtre hadde solgt sin del av Arnevik til broren Bjørn. Etter disse transaksjonene eide Bjørn hele Arnevik. Som en kuriositet kan det nevnes at en av lagrettemennene ved dette salget het Stian Gunnarssøn.

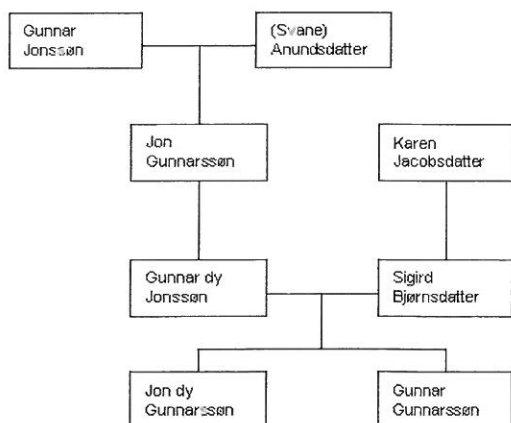
Valand lanserte en 'sekundærhypotese' om en linje fra Gunnar Jonssøn via en udokumentert Jon Bjørnssøn til Bjørn Gunnarssøn³⁸. Aalholm³⁹ brukte denne hypotesen som første ledd i en stadig mer fantasifull linje langt bakover i middelalderen, han presenterte den klokkelig uten dokumentasjon. Det er nok større sjansen for å komme i mål med en hypotese basert på at det var Gunnar Jonssøns mor som hadde tilknytning til denne slektskretsen, ikke minst med tanke på muligheten for et makeskifte med Eivindssøn-brødrene.

Finn Narvessøn og Ingeborg som solgte laksefisket i Nøding i 1426 har vært foreslått som foreldre til Gunnar Jonssøns mor. Ingeborg var i forslaget utstyrt med patronymet Eivindsdatter og gjort til søster av Guttorm og Audun, uten kildebelegg. Ingeborg var først gift med en Aslak Askjellsøn som i 1412 fikk Nøding i gave av ridder Gaute Erikssøn⁴⁰.

Et spørsmål som ikke lar seg besvare ut fra dagens kunnskaper, er hvorledes Gunnar Jonssøns familie skaffet seg kontroll over hele Nøding. En mulighet er at Audun Eivindssøn kjøpte den resterende delen av Nøding før det antydde makeskiftet fant sted. Den andre muligheten er at familien på Nøding var aktive i makeskiftet for å skaffe seg full kontroll over gården. I sistnevnte tilfellet kan det ha eksistert en slektsforbindelse mellom Gunnar Jonssøns mor og Finn Narvessøn og Ingeborg, slik Petrus Valand har antydnet. Dersom Audun kjøpte opp hele Nøding før makeskiftet, finnes intet grunnlag for å si om en slik forbindelse.

Imidlertid er det kanskje mer grunn til å avvise Valands feilskrift-hypotese. Birgitte Amundsdatter (dc 1610) var femte generasjon etter den Amund Olavssøn som kjøpte Nøding. Da taler kronologien unektelig mer til fordel for 1448 enn 1484. Dersom vi antar at nedskriveren hadde ført inn årstallet riktig, kan den omtalte Gunnar Jonssøn ikke ha vært Gunnar Jonssøn på Bringsvær, og grunnlaget for å trekke Nøding inn denne slektskretsen bortfaller. I så fall må et makeskifte ha vært med Guttorm Eivindssøn alene, og kun omfatter Kvannes.

Før vi går videre med de andre besteforeldrene, kan det være på sin plass å lage en oversikt over hovedtrekkene i de nærmeste etterkommerne til de to andre barna til Gunnar Jonsson Bringsvær.

Stian Gunnarssøn

Stian Gunnarssøn var trolig den av Gunnar Jonsson Bringsværs barn som fikk flest etterkommere i Nedenes, ikke minst fordi alle barna til sønnen Halvor slo seg ned i fogderiet, og hver av dem fikk betydelig etterslekt.

Stian Gunnarssøn Løddesøl fikk av far sin ved gavebrev 6 huder jord: 4 huder i Løddesøl og 2 huder i Øvre Nevesdal⁴¹ trolig i forbindelse med giftemålet med Helje Toresdatter Gjervoll i Tromøy sogn. Noe senere, i 1552⁴², delte han og den andre svigersønnen på Gjervoll, Gram Jonsson, Gjervoll-godset⁴³ mellom seg. Stian fikk 15 månedsmatsleie i Skalle i Vestre Moland og 6 månedsmatsleie i Klepp i Øyestad sogn. Gram fikk på sin kvinnes vegne; halve Gjervoll på 8 månedsmatsleie, 3 månedsmatsleie i "Schjørmoen" [Tromøy] og det samme i Klepp i Øyestad sogn. Dette makeskiftet ble senere bestridd av Gram Jonssøns etterkommere, det kom i 1590-årene til rettssak om Skalle.

Stian må ha vært en respektert mann, og var mye brukt som lagrettemann. Han bevitnet et salg i Øyestad i 1537⁴⁴, et salg av jord i Froland i Froland i 1543⁴⁵ (denne saken skal vi komme tilbake til), og han var nr. 5 av tolv lagrettemenn som forklarte seg i 1558⁴⁶ om omstendighetene omkring et skip allmuen hadde lovet Peder Huitfeldt. Stian sto tydeligvis på god fot med fetteren Anders Herlogssøn Tingstveit, de opptrådte sammen ved flere anledninger, blant annet i 1543.

Sønnen Halvor Stianssøn Løddesøl var gift med Gunhild Torjesdatter Esketveit fra Esketveit i Fjære. Noen av deres barn var blant flere Nedenes-bønder⁴⁷ som eide jord i forskjellige gårder på Lista, gårder som Guttorm Eivindssøn til Hananger også hadde eierandeler i. Det er nå klart at også minst en av Gunnhilds brødre hørte til disse bønderne, så Løddesøl-partene av Lista-godset må ha kommet fra Esketveit-slekten, ikke fra Bringsvær. Det opprinnelige opphavet til Nedenes-bøndernes eierandeler på Lista er for øvrig fortsatt ikke funnet.

Halvor hadde tre sønner, Stian, Nils og Torje, og fire døtre, Åse, Tarjer, Torgunn og Ingeborg. Deres etterkommere er godt beskrevet og lite omtvistet, og vil ikke bli drøftet her. For lesere i Grenland vil det likevel være av interesse at to av

døtrene, Tarjer og Ingeborg bosatte seg øst i Nedenes og fikk etterkommere i det vestlige Grenlandsområdet. Ingeborg var for eksempel oldemor til Ole Grundessøn Barland. Og enda mer direkte, Tarjers yngste sønn Hoskuld Toressøn bosatte seg på Ørvik.

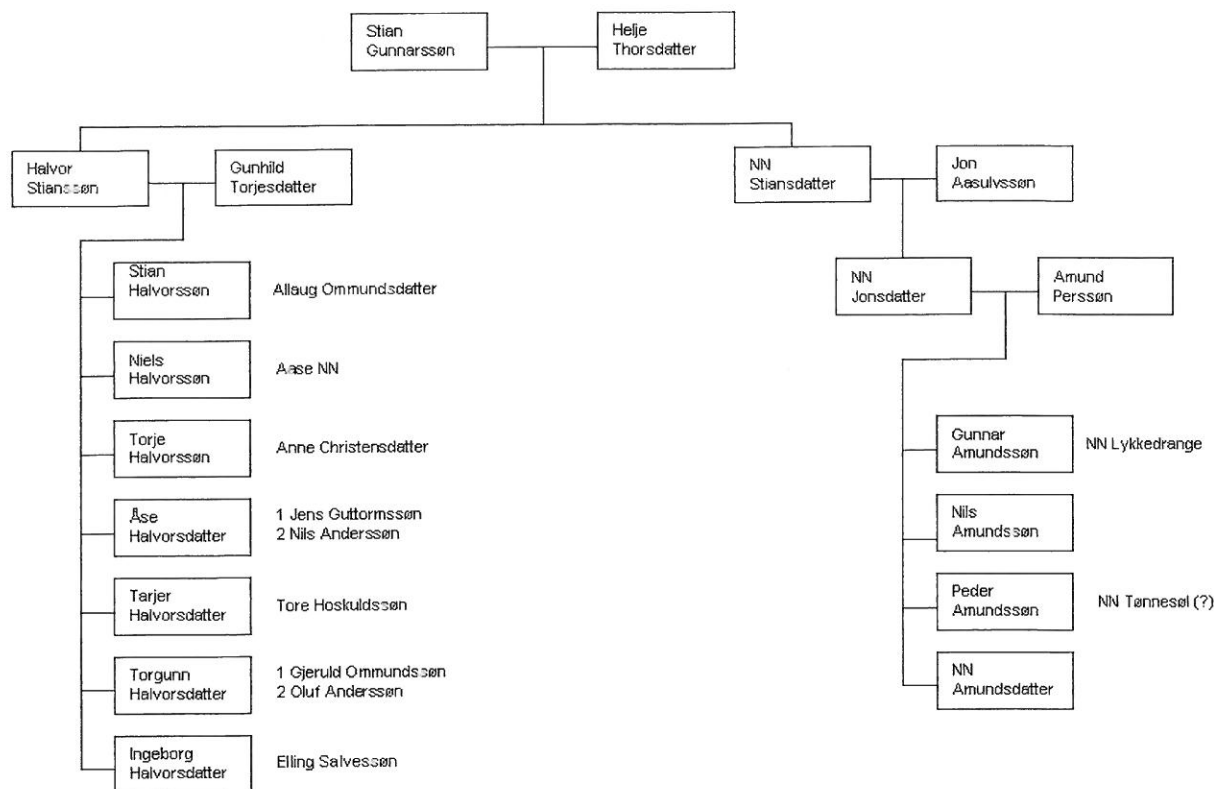
Derimot viser en gjennomgang av deres eiendommer at en vesentlig del av Stians gods ikke dukker opp når en går gjennom Halvor Stianssøns barn, nemlig Øvre Nevesdal og Klepp.

Amund Perssøn

De 'forsvunne' delene av Stians gods finner vi i 1624 igjen hos barna til Amund Perssøn Lia (også kalt Amund Bringsvær). Jeg er kjent med at Per Reidar Christensen har klart å finne Amunds foreldre, og at han håper at det kan inngå i en publisert artikkel en gang. Derimot har Amunds svigerfamilie til nå ikke vært kjente. En vanlig hypotese har vært at Amund har vært gift med en datter av Ingeborg Gunnarsdatter Bringsvær i hennes første ekteskap. Problemet med den hypotesen er Amunds sønn Nils i følge tradisjonell oppfatning var gift med en datter av Bent Nilsson Vik⁴⁸, som var sønn av Ingeborg i hennes andre ekteskap med fogden Nils Bentssøn, sønn av lagmann Bent Henningssøn. Selv om overklassen kunne slippe unna med mye i tiden etter reformasjonen om de hadde de rette forbindelsene, ville et ekteskap mellom så nærstående slektninger være umulig.

Men jorda kommer oss til hjelp. Amund Perssøn eller kona hans må ha vært en etterkommer av Åsulv Voje, som satt på Store Sønedeled. I et pantebrev datert 22. februar 1583 måtte nemlig Amund Lia og søskenbarna skrive under på at de skulle overlate Store Sønedeled til Erik Munk dersom de ikke klarte å innløse gården for 200 daler inne året var ute. Jeg vet ikke hvem Amunds foreldre var, men er blitt fortalt så mye som at han ikke stammer fra Store Sønedeled. Videre finner vi to huder i Birketveit i Fjære i eiendomsmassen hans, og den kombinasjonen peker ganske entydning mot én person, Jon Aasulvssøn, som bodde på Birketveit. Jon Aasulvssøn hadde også andre livsarvinger. Jeg ser derfor bare en mulighet for at den godskombinasjonen kan oppstå hos Amund Perssøns barn:

Amund må ha vært gift med en datter av Jon Aasulvssøn og en ukjent datter av Stian Gunnarssøn Løddesøl. Jon Aasulvssøns ble senere gift med Karen Jacobsdatter, Sigrid Bjørnsdatters mor i det som må ha vært begges (minst) andre ekteskap⁴⁹.

Videre hadde Bent Nilssøn ikke bare en, men to saker oppe for Herredagen i Skien i 1599. Den andre saken⁵⁰ var mot trioen Peder Jørgenssøn, Engel Jenssøn og Iver Christenssøn, som representerte Jørgen von Ansbachs arvinger. Som tidligere nevnt, tvisten her gjaldt jord i Hardangergodset som Sigrid Bjørnsdatter hadde pantsatt til von Ansbachs barn. Det fremgår av domspremissene at dette var ikke eneste godset Sigrid og hennes andre mann Simon Tøgerssøn hadde pantsatt. Hun hadde også, og det må nok ha svidd for Bent Nilssøn, pantsatt sin del av Bringsvær til Amund Perssøn. Han klager i 1599 over at Gunnar Amundssøn og hans medarvinger sitter på dette pantet.

Jeg akter med tiden å prøve å skrive en artikkel som går mer i detalj rundt disse familiene, og som vil strekke seg noe lenger frem i tid. Et av de temaene jeg vil berøre, er hvorvidt Amunds sønn Nils Amundssøn i det hele tatt var gift med en datter av Bent Nilssøn, eller om alt hans Bringsvær-gods kan føres tilbake til pantet fra Sigrid Bjørnsdatter. Ettersom dette temaet blir mer Nedenes-fokusert, vil jeg imidlertid ikke bruke mer spalteplass på det i denne artikkelen. Foreløpig nøyer jeg meg med å fastslå at pantet fra Sigrid Bjørnsdatter er tilstrekkelig som forklaring på Nils Amundssøns Bringsværgods, og at forholdet mellom Bent Nilssøn og Amund Perssøns barn var mildest talt anspent. På det grunnlaget stryker jeg derfor dette ekteskapet.

Ingeborg Gunnarsdatter

Vi har allerede sett at Amund Perssøn ikke kunne være gift med en datter av Ingeborg Gunnarsdatter. Dette på tross av at Amund opptrådte sammen med Ingeborg i en forlikssak i 1574 (se nedenfor). Amund kan ha opptrådt som 'prokurator' for Ingeborg ved den saken, eller han kan ha opptrådt på egne vegne på grunn av pantet fra Sigrid Bjørnsdatter. Datoen for denne pantsettingen er ikke kjent.

Vi har også sett at Jørgen von Ansbach ikke kan ha vært gift med en datter av Ingeborg Gunnarsdatter, det lar seg ikke

kombinere med den arvegangen som allerede Finne-Grønn hadde beskrevet.

En annen ikke kildebelagt 'datter' som det er lett å eliminere, er Gunhild Leire, kona til Jens Bentssøn på Stausland i Søgne. Jens var en annen sønn til lagmann Bent Henningssøn. Bakgrunnen for at Gunhild er trukket inn i Bringsvær-kretsen, er eierskap til jord i Skaregrøm, Morholt og Arnevik som dukket opp blant etterkommerne til Jens og Gunhild. Nærmere undersøkelser i 1624 og 1647-manntallene viser imidlertid at både jorden i både Skaregrøm og i Morholt var pantegods. Stausland-folkets rolle i dette dramaet har vært den sikre, som finansieringskilde for partene mot solid pant. Eiendelene i Arnevik dukket opp hos sønnesønnen til Jens Bentssøn Stausland med samme navn. Men 4 huder i Arnevik satt i 1624 på Kjos-hender, og Jens Bentsen jr.s mormor var fra Kjos. Arnevik må ha tilhørt Kjos-ætten fra før 1564. Som vi har sett kan skillet ha gått helt tilbake til rundt 1486. Det er derfor ingenting igjen som knytter Gunhild til Bringsvær-kretsen. Trolig vil det være lettere å knytte henne til Rødberg-ætten i Valle i Vest-Agder, men det ligger utenfor denne artikkelens ramme.

I avtale inngått med Tingstveit-folket i 1574 beskrives Eivind Jonssøn entydig som Ingeborg Gunnarsdatters eldste sønn⁵¹.

Av de øvrige 'barna' i første ekteskap er det utvilsomt Olav Jonssøn som har skapt mest hodebry for meg. En utfordring var sammenblandingen med Olav Jonssøn på Haugen i Gjerstad. Olav Jonssøn på Skinsnes og Olav Jonssøn opptrer sammen som lagrettemenn, så her er forvekslingsfaren moderat. Mer utfordrende har det vært å plassere ham i forhold til de utsagnene som eksisterer i bevarte dokumenter om ham. At Olav var sønn til Jon Eivindssøn Skinsnes kan det ikke herske tvil om, Olav var den som ble boende på Skinsnes etter faren. Den videre diskusjonen om Olav Jonssøn Skinsnes tas bedre når sønnen til Ingeborg Gunnarsdatter i andre ekteskap er drøftet. Olav Jonssøn på Skinsnes er nevnt i som fjerde av fem lagrettemenn ved utstedelsen av en vidisse i 1554⁵². Han kan

derfor vanskelig være født lenge etter 1525.

At Jon Jonsson var halvbror til Bent Nilsson Vik skal fremgå av en herredagsdom⁵³ vi allerede er godt kjent med.

Jeg har ikke funnet belegg for at Jens Skoie, som enkelte har påstått, skulle være sønn av Jon Eivindsson Skinsnes og Ingeborg Gunnarsdatter Bringsvær. Heller ikke Petrus Valand har han med blant barna. Det er ingenting i veien for at han kan ha vært en sønn, og jeg vil ikke ha betenkeligheter med en revurdering her på senere tidspunkt om nye opplysninger skulle dukke opp. Men foreløpig holder jeg ham utenfor av mangel på bevis.

Som nevnt, Ingeborgs andre ekteskap var med fogden Nils Bentsson. I dette ekteskapet hadde de én kildebelagt sønn, Bent Nilsson, som også var fogd. Bent bosatte seg på en Fjære-gård, Vik⁵⁴, mellom Bringsvær og Hodnebrog. Kona til Bent het Abelone, hennes bakgrunn er ukjent. Bent døde noen år før 1610, så ved 1610-matrikkelen var det henne eiendommene var ført opp på. Det var en variert eiendomsmasse, som blant annet omfattet jord i Ytrebø i Holla. Men all jorden kan føres tilbake til Bents familie, det er ingenting som tyder på at Abelone har brakt noe jord inn i boet.

Her er jeg nødt til å ta med litt mer av etterkommerne enn ellers. Bent og Abelone hadde følgende barn

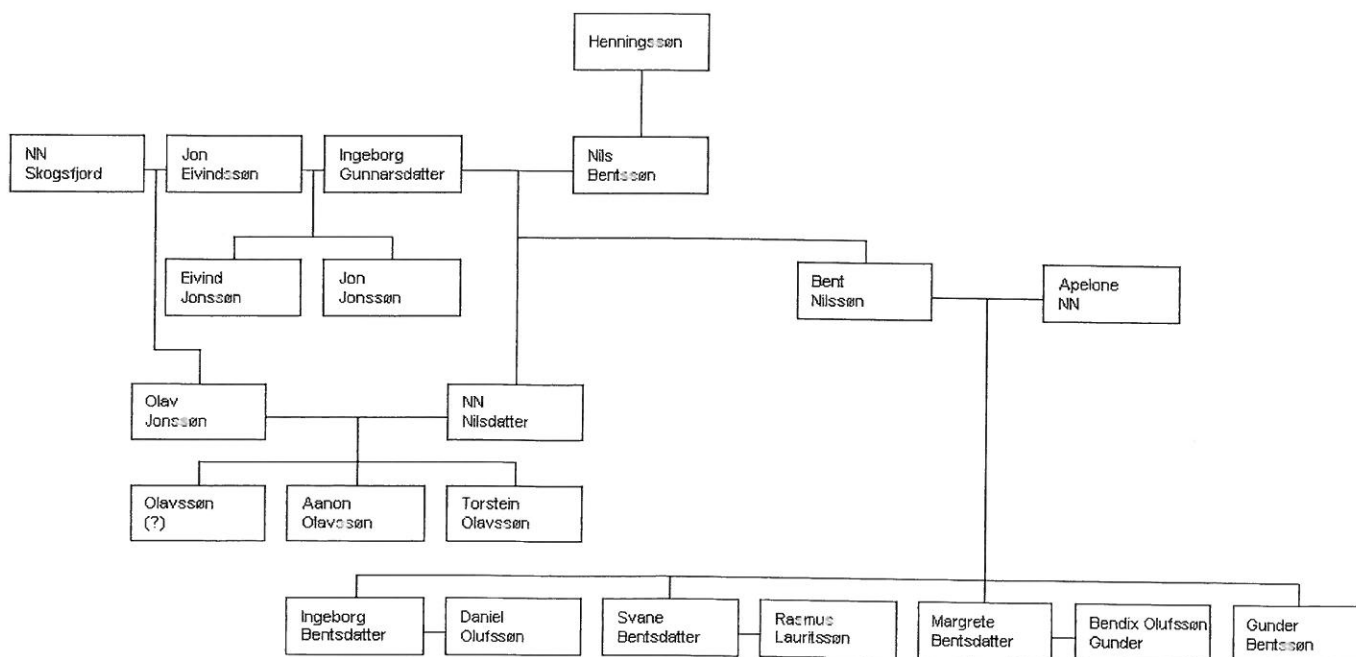
Ingeborg Bentsdatter, gift med Daniel Olavsson Messel, bosatte seg på Vik.

Svane Bentsdatter giftet seg med sorenskriveren Rasmus Lauritsson Toftenes i Mandal.

Margrete Bentsdatter giftet seg med lagmannen Bendix Olavsson Gunder.

NN Bentsdatter gift med lensmann Nils Amundsson Lia, en sønn av Amund Persson er dermed strøket, som tidligere nevnt.

Bendix Olavsson Gunder og Margrete Bentsdatters yngste datter, Anne, giftet seg med Lage Christophersson, som først var kapellan i Modum, fra ca 1633 i Nes i Sauherad. For lesere med interesser i Sauherad kan det kanskje være en utfordring å prøve å lokalisere etterkommere der?

Konfliktlinjene om Bringsvær-godset gikk ikke bare mellom familiegrenene, men også innenfor hver gren. Den 2. oktober 1633 stevnet sorenskriver Rasmus Lauritsøn Toftenes Daniel Olavssøn Vik for gods etter Ingeborg Gunnarsdatter. Dette godset ville Daniel Olavssøn Vik tilegne seg alene. I den forbindelsen ble det lagt frem et kjøpebrev av 25. september 1628, da Olav Skinsnes barn og arvinger: Tosten Olavssøn Røberg i Sør-Audnedal, Aanen Olavssøn Eskeland i Halse og deres medarvinger solgte til sorenskriver Rasmus Lauritsøn deres salige fars arvelodd etter unge Gunnar Gunnarssøn (som må ha vært Sigrid Bjørnsdatters siste gjenlevende barn med Gunnar Jonssøn d. y.).

Med andre ord, Olav Jonssøns barn hadde et arvekrav på gods etter Gunnar Jonssøn og (Svane) Anundsdatter. Det er det ingen av Ingeborg Gunnarsdatters barn i første ekteskap som hadde, Jon Eivindssøn må ha vært død før Gunnar Jonssøn.

Ytterligere opplysninger om slektsforholdene kommer frem i en markegang av grensen mellom gårdene Halse og Ime i 1636. I den saken erklærte Rasmus Lauritsøn Aanon Olavssøn Skinsnes for inhabil under henvisning til at han var helt søskenbarn med sorenskriverens kone Svane Bentsdatter. Og for sikkerhets skyld erklærte han også broren Torsten Olavssøn inhabil under henvisning til at han også var Olav Jonssøns sønn.

Teoretisk kunne Olav Jonssøn ha vært gift med en søster av Abelone Vik, som vi ikke kjenner opphavet til. Dette ville kunne forklare inhabiliteten under markegangen. Men det ville være vanskeligere å forklare at Olav Jonssøns barn, som eneste blant Ingeborgs potensielle ættlinger fra første ekteskap, hadde et arvekrav etter Gunnar Jonssøn og Svane Amundsdatter.

Legger vi sammen disse opplysningene blir det bare en mulig konklusjon, Olav Jonssøn var gift med en søster av Bent Nilssøn. Det betyr igjen at da kan ikke Olav ha vært sønn av Ingeborg Gunnarsdatter, men han må ha vært fra et tidligere ekteskap Jon Eivindssøn hadde inngått. Denne tanken har blitt styrket av uavhengige opplysninger. I privat kommunikasjon har Kristian Fjeldsgård informert meg at han har funnet Skogsfjord-komponenter i Olav Jonssøns ættlingers gods, og at han derfor trodde at Olav måtte ha vært gift med en datter av NN Tostensdatter fra Skogsfjord i Halse (datter av Tosten Anundssøn på Røberg som var nevnt ved en odelssak i 1564⁵⁵). Jeg har modifisert hans hypotese ørlite, og påstår at det må være Jon Eivindssøn som var gift med NN Tostensdatter i hans første ekteskap, dette passer også bedre kronologisk. Det er i så fall bare Olav av Jons kjente barn som tilhørte hans første ekteskap.

Andre barn?

Man kan ikke utelukke at Gunnar Jonssøn hadde enda flere barn, så lenge disse døde før ham, siden opprykk i arveklasse ikke eksisterte på 1500-tallet. Og det finnes faktisk et par tegn på at flere barn muligens kan ha eksistert. En av de viktigste kildene vi har til kjennskap om Bringsvær-slekten, er 'Thomas Ellefsens ekserpter', en serie avskrifter av dombøker foretatt i Arendal i siste del av 1600-tallet. I en av disse disse omtales Engel Jenssøn, Karen von Ansbachs andre ektemann som etterkommer etter Gunnar Jonssøn. Skulle dette virkelig være tilfelle, passer det best kronologisk at han var oldebarn til Gunnar Jonssøn. Men uttalelsen finnes i forbindelse med rettssakene om Hardangergodset, og det er vanskelig å skjønne poenget bak uttalelsen ettersom han likevel ikke hadde arverett etter Gunnar Jonssøn. Jeg har regnet med at han etter tidens

skikk har uttalt seg 'på sin kvinnes vegne', men den ordrette formuleringen 'och Gunder Jonsen, Engel Jensens vdspring'⁵⁶, får en til å lure. En kan selvfølgelig ikke utelukke at skriveren har misoppfattet Engels tilknytning til saken. På den andre siden kjennes ikke Ellings bakgrunn (forslagene om sønn til sognepresten Jens Ellingssøn og slektskap med Cort Adeler er begge tilbakevist tidligere), så en liten bakdør bør kanskje stå åpen.

Derimot fantes det en kandidat i Reddal utenfor Grimstad der mistanken min om en tilknytning er sterkere. Blant de ulike grenene av Gunnar Jonssøns etterkommere var det tre ellers sjeldne kvinnenavn som ofte gikk igjen, Svane, Femja og Abelone. Når disse navnene dukker opp i Telemark eller Agder, er det veldig ofte mulig å rekonstruere oppkallingsrekkefølgen tilbake til (Svane) Anundsdatter, Jørgen von Ansbach (det er en gjetning, men ingen ufundert gjetning at hans mor kan ha hett Eufemia) eller til Ingeborg Bringsværs svigerdatter Abelone Vik. For orden skyld, oppkallingsrekken avspeiler ikke alltid direkte slektskap.

På gården Torp i Reddal, Landvik bodde det i fra rundt 1600 en Svane med ukjent patronym⁵⁷. Hun var først gift med Børge Torsen Torp, siden med en Peder Lauritzen. Det siste ekteskapet var barnløst, noe som kan tyde på at hun var omtrent jevn gammel med sin første mann, dvs født c. 1570 – 1580. Hun var ikke spesielt jordrik⁵⁸, og hadde ingen jord som kan tilbakeføres til Bringsvær-komplekset. Hun må likevel åpenbart være oppkalt etter (Svane) Anundsdatter. Det kan være gjennom en 'hedersoppkalling', men muligheten for at hun har en linje tilbake til Gunnar Jonssøn via en sønn eller datter som har dødd før sin far kan ikke utelukkes. Heller ikke et tilsvarende ukjent barn av Ingeborg virker umulig. Så selv om det ikke er tiden for noen omskrivning nå, bør mulighetene holdes i bakhodet dersom man en gang vil prøve å trenge lenger bakover i tid om familiene på de fem storgårdene i Reddal enn det Landvikboka gjør.

Langse og eiendommer øst for Arendal

Som allerede nevnt fikk Erik Munk presset eierne av Langse og grunnen langs Barbuellen til sjøen til å utstede gavebrev⁵⁹ på disse eiendommene til ham. Grunnen lang elven fikk han hånd om i september til oktober 1571, og Langse i 1575 og 1576. Opplysningene om utstederne røper i dette tilfellet mye. Dessverre står det ikke i sammendraget hvor mye hver enkelt skjenket.

Simon Thøgerssøn utstedte et gavebrev i 1571, og et i 1575. Som nevnt var han andre mann til Sigrid Bjørnsdatter.

Halvard Anderssøn, Tollef Anderssøn, Herlog Anderssøn og Sigrid Andersdatter utstedte som sameiere et gavebrev i 1571, i 1576 var det Tollef og Ellef Anderssøn som sto for gavebrevet.

Ingeborg Gunnarsdatter og Bent Nilssøn utstedte gavebrev i 1571.

Aanon i Lye utstedte gavebrev i 1571, i 1575 var det Aanon Pederssøn Lye. Det skal ikke mye fantasi til å slutte seg til at det er Amund Perssøn Lia som har fått navnet sitt forvrengt i registraturet gjennom flere avskrifter.

Ingeborg Gunnarsdatter, Bent Nilssøn og Amund Perssøn skulle være velkjente skikkelser nå. Simon Tjøgerssøn var den andre mannen til Sigrid Bjørnsdatter, og Andersbarna var barn til Anders Herlogssøn Tingstveit, eneste sønn til søster til

Gunnar Jonsson.

Alle har med andre ord familieband tilbake til Gunnar Jonsson. Det er verd å merke seg her at Ingeborg Gunnarsdatter ikke har bidradd til å skaffe kontrollen over Langse. Trolig hadde ikke hun jord i gården. Legg også merke til at begge familiegrenene er representerte, selv om de skiftet seg imellom i 1486. Langse er heller ikke, på tross av sin strategiske beliggenhet, nevnt i 1507-brevet. Det er derfor mest nærliggende å anta at det er snakk om arv som er kommet inn i slekten på et senere tidspunkt, og siden begge familiegrenene sitter med gods, at det er arv fra en onkel, tante eller fjernere slektning av Gunnar Jonsson. Dersom så er tilfelle, kan det være et utgangspunkt for leting etter hans forfedre.

Men det viser seg at dette ikke er eneste jord fra denne slektskretsen Eriki Munk får tak i. Vi har allerede nevnt Songe og Berhus. Halvor Stianssøn skjøter i 1581 fra seg to huder i Torbjørnsbu, dette er konas odel og derfor ikke Bringsværgods. Men allerede i 1575 hadde Halvor sammen med Christen Jensen makeskiftet 2 huder i Torbjørnsbu mot to huder i Moy.

Det er ikke grunnlag for å trekke noen konklusjoner på så spredt materiale, utover at dette er verd å følge opp videre.

Bestemor 1

Når det gjelder (Svane) Anundsdatters slekt, er gledelig mange diplomer bevart. Ikke bare lar slekten i store trekk seg lett rekonstruere, det viser seg også at slekten på Grini må ha hatt en like fremtredende plass i Lardal i Vestfold på 1400-tallet som Skjervén-ætten vel 100 år senere. Petrus Valand har gått gjennom slekten i en artikkel i 1957⁶⁰, men jeg tror ikke den artikkelen er veldig kjent, og går derfor gjennom familien på nytt. Mine konklusjoner skiller seg også på noen punkter fra Valand sine.

I to omganger, 3. oktober 1491⁶¹ og 3. mai eller 14. september 1492⁶² selger Reidar Borgarssøn, Gunnar Jonsson og Skjeldulf Anundssøn 8 markebol hver gang i Loftgården på Vinje i Telemark til en Svein Arnæssøn. Diplomene er utstedt på Helgeland i Lardal. Den vanlige tolkningen, som jeg ikke har problemer med å slutte meg til, er at Skjeldulf Anundssøn var bror til Svane, og at Reidar Borgarssøn må ha vært en svoger.

Aslak Anundssøn blir i Bringsvær-litteraturen beskrevet som bosatt på Helgeland (i eldre dokumenter brukes navneformene Helgeland og Hylgeland om hverandre), men selv om han eide gården (på sin kones vegne), er det langt fra sikkert han bodde der – det kan være samme Aslak som opptrådte som lagrettemann i Skien i en sak etter en slåsskamp⁶³.

Valand har foreslått at Anund Aslakssøn var en sønn av den Aslak Askjellsøn som 1412 fikk Nøding av Gaute Erikssøn, se avsnittet om Gunnar Jonsson. Jeg kan ikke se at han har hatt andre grunner for det enn navnet og noenlunde sammenfall i kronologi. Selv det kronologiske argumentet er tynt. Finn Narvessøn og Ingeborg solgte laksefisket i Nøding i 1426, de skal ikke ha vært gift så mange år da før sannsynligheten taler for at Aslak Askjellsøn var død før Anund Aslakssøn ble født. Jeg fører derfor Anund Aslakssøn opp med ukjent opphav.

Neste diplom, datert 1469⁶⁴ beskriver hvordan en Nerid Peterssøn på vegne av sin kone Cecilia og sin stedatter Ragnhild Skjeldulfsdatter og Anund Aslakssøn på sin kones vegne kvitterte en Amund Thorleifsson for den tiden han satt på Grini (i Lardal), og for det godset og de pengene som fantes på gården etter Gløder Olavssøn, Olav Gløderssøn og Olavs

kone Svanaug. Og i et diplom datert Skien 1477⁶⁵ kommer det bedre frem hvilken relasjon Amund må ha hatt til familien. Der fordeler nemlig Gunhild Skjeldulfsdatters og Torleif Amundssøns arvinger Gunnar Aslakssøn (på sine stebarns vegne), Nils Thorgeirssøn (på sin mors vegne) og Nerid Peterssøn (på sine stebarns vegne) 'et betydelig jordegods i Skienssyssel', for å bruke diplomariets ord, mellom seg.

Det er bevart et rikholdig diplom-materiale som illustrerer Gløder-familiens aktiviteter i Lardal, det er best presentert med det eldste først. Men før denne gjennomgangen vil jeg bare nevne at Skjeldulf, (Svane) Anundsdatters morfar, ikke er nevnt i noen bevarte diplomer.

Gløder Olavssøn opptrer som lagrettemann i Lardal ved et diplom datert 1 september 1409⁶⁶. Dette er første gang jeg har truffet på ham. Teoretisk kan han være født så sent som 1384 ut fra dette, men han har nok sittet noe lenger på gården før han fikk den hedersbevisningen, så rundt 1370 blir vel et bedre anslag på fødselsåret.

I 1413⁶⁷ selger Aslak Grimssøn og hans kone Gro Nikolasdatter ½ markebol i søndre Engelstad i Styrvold til Gløder Olavssøn

Også i 1413⁶⁸ selger Nikolas Jokelssøn og hans hustru Signy Nikolasdatter ½ markebol i søndre Engelstad til Gløder Olavssøn. Godset var først tilbudt sameiere og odelsmenn.

I 1414⁶⁹ selger Nikolas Thorleifssøn og hans kone Gudrid Tholfsdatter en del av gården Ingjaldstad i Svarstad til Gløder Olavssøn.

Trolig i 1434⁷⁰ selger sira Thorgils Niklissøn til Gløder Olavssøn 6 øresbol jord i nordre Holtan i Styrvold.

I 1441⁷¹ selger Halvard Salvessøn 20 øresbol i Helgeland i Styrvold til Gløder Olavssøn. Diplomet er utstedt på Brekke i Gjerpen. Helgeland er nabogården til Grini.

I 1443⁷² selger Thord Thorgeirssøn og hans kone Bothild Magnusdatter jord i nordre og søndre Styrvold i Styrvold sogn til Gløder Olavssøn.

I 1447⁷³ opptrer både Gløder Olavssøn og Olav Gløderssøn som lagrettemenn ved en eiendomsoverdragelse i Sandsvær. Gløder en nevnt som nr. 1 og Olav som nummer 3 av fire lagrettemenn. Dette betyr at Olav må være født senest rundt 1420.

Også Nerid Peterssøn var aktiv i Lardal. I 1481⁷⁴ kjøpte han et løpsland med kvernfoss i gården Hole i Svarstad. Det finnes hint som antyder at Nerid selv kan ha tilhørt en slekt med tilknytning til Vestfold, i alle fall er en person med samme navn nevnt i en dom fra 1414⁷⁵ om gården Skorge i Kodal: Kronologisk kunne det passe at han var hans farfar, men kronologi alene er altfor spinkel basis å trekke noen konklusjon på.

Diplomene viser for det første at Gløder har vært svært aktiv for å bygge seg opp et lite eiendomsimperium i Lardal. Jeg har ikke funnet noe sted der han har solgt eiendom, så det tyder på at han fra starten av har vært kapitalsterk. Det andre bemerkelsesverdige trekket i oppkjøpsmønsteret hans er konsentrasjonen om nettopp Lardal. Eiendommene i Telemark som inngår i (Svane) Anundsdatters arv, ser ikke ut til å ha

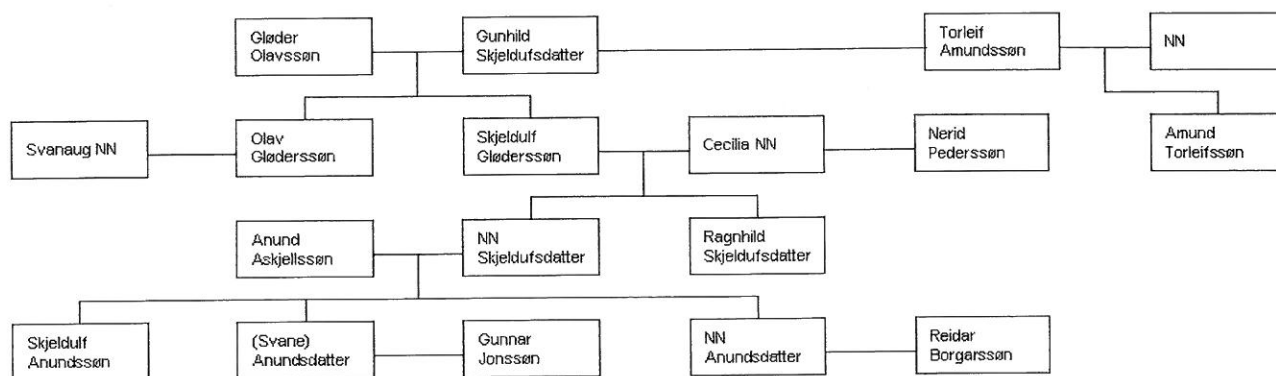
kommet fra Gløder, med mindre de har kommet som arv eller gjennom giftemål.

Petrus Valand satte på grunnlag av disse diplomene opp en anerekke fra Gløder til Olav til Skjeldulf til datteren gift med Anund Aslakssøn til Svane. Jeg har litt problemer med kronologien hos Valand, det blir en gjennomsnittslengde på rundt 20 år mellom generasjonene. 20 år er akseptabelt for en generasjon eller to, men seks generasjoner på rad virker tvilsomt. Derfor vil jeg heller sette Skjeldulf til en bror til Olav Gløderssøn enn en sønn av ham. Dette betyr at (Svane) Anunds datter var oppkalt etter sin barnløse grandtante, en oppkallingsstrategi som har vært praktisert helt opp til våre dager.

Før jeg setter opp hele etterslektstavlen for Gløder Olavssøn, vil jeg presentere to av Valands scoop. Han fant ut at Gunhild Skjeldulfsdatter først hadde vært gift med Gløder Olavssøn ved å studere teksten i 1477-skiftet. Og enda mer spennende, erkebiskop Eysteins jordebok (Røde bok) han fant han ut at brødrene Salve og Gløder hadde jord sammen i Kjøse i Brunlanes⁷⁶. Riktignok var det ikke nevnt noe patronym på

brødrene i innførselen.

Teoretisk kan Amund Torleifssøn ha vært både far og sønn til Torleif Amundssøn, men det virker unaturlig at svigerfar til Gunhild Skjeldulfsdatter skulle ha passet Grini etter Olav Gløderssøn. Jeg plasserer derfor, som Valand også gjorde, Amund som sønn av Torleif. Det ser derfor ut til at Amund må ha dødd en gang mellom 1469 og 1477. I skiftet opptrer arvingene som to grupperinger, Gunnar Aslakssøns stebarn og Nils Thorgeirssøns mor på den ene siden, og Nerid Peterssøns stebarn på den andre siden. De to grupperingene må da ha stilt i samme arveklasse. Som nevnt ble Olav Gløderssøn født rundt 1420 eller tidligere, og Gløder Olavssøn er nevnt siste gang i 1447. Jeg ser derfor bort fra at Torleif Amundssøn og Gunhild Skjeldulfsdatter kan ha hatt felles barn, Torleif må ha vært gift tidligere. Konklusjonen blir derfor at Torleif ikke hadde noen arvinger i egen slekt, mens de to grupperingene må ha representert arvingene etter hver av hans koner. Det er altså Svanes oldemor som er nevnt i skiftet. Jeg kommer tilbake til skiftet noe senere for å se på Telemarkseiendommene.

Gløder Olavssøn er det eldste leddet i anerekken som kan direkte utledes av diplomene. Valand har foreslått en anerekke via Gløder Gullhals tilbake til Stein på Ringerike, men den linjen mangler dokumentert substans utover at dem oppfyller 'kravet' om fremtredende aner. Riktignok opptrer en Olav Gløderssøn i 1371⁷⁷ som tredje av tre lagrettemenn som bevitner utbetalingen av bøter etter en mordsak. Diplomet er utstedt på 'Mykenes' og ble oppbevart på gården From i Sandar. Han kan godt være faren til Gløder, men vi har ikke frugg av bevis, og må derfor regne Gløder Olavssøns farsaner for ukjente inntil videre.

Derimot kommer Hardanger-godset oss overraskende til hjelp med holdepunkter om morssiden. Valand fant som nevnt at Gløder Olavssøn hadde en bror Salve. I en artikkel om Sandvin-ætten⁷⁸ har Lars Hamre tatt med en hel rekke avskrifter av diplomer i Langebeks Diplomarium i Rigsarkivet, København. Et av dem, nummer 8, beskrives en transaksjon i Vikøy mellom Håkon Erlingssøn og Solve Olavssøn. Begge hadde eiendeler i en del Hardanger-eiendommer, blant annet Aksnes, Solve sammen med sin bror. Solve solgte sin del av eiendommene til Håkon, broren gjorde det ikke.

På dette punktet faller jeg for fristelsen til å bruke amerikansk bevisføring: når noe ser ut som grøt, lukter som grøt og smaker som grøt, da er det høyst sannsynlig grøt. Sannsynligheten for

at Solve Olavssøn var identisk med Salve Olavssøn og at broren var Gløder anser jeg som skyhøy, tatt i betraktning sammensetningen av Hardanger-godset som falt etter Gunnar Jonssøn og (Svane) Anunds datter.

Går vi så over fjellet, viser det seg at det faktisk finnes forslag til hvorledes Salve og Gløder kan knyttes opp mot Sandvin-ætten, først utviklet av Hamre i den nevnte artikkelen, siden modifisert av Eivind Dahl⁷⁹. I følge dette forslaget var Salve og Gløder sønnesønns sønnesønner av Margrethe Torbergsdatters søster Brigida. Den interesserte leser finner en glimrende sammenfatning og drøfting av slekten på Sandvin og Norheim i Odd Handegårds CD om Vestlandslekter⁸⁰.

Som det fremgår av Handegårds CD, dette komplekset har ikke vært utfyllende behandlet siden 1950. Det er derfor slett ikke umulig at en ny gjennomgang, der man forfølger saken fra begge sider av fjellet og trekker inn all ny viten som er kommet til i de siste 50 årene, vil kunne gi ytterligere modifikasjoner til dette bildet. Jeg er usikker på om kronologien i Dahls løsning holder. Jeg har imidlertid valgt ikke å gå inn i denne problemstillingen nå. Det er bedre å få ut noe informasjon innen noenlunde rimelig tid enn å prøve å løse alle problemer i en sveip. I tillegg er Hardanger-slekter langt fra å tilhøre mine dybdekunnskaps-områder.

Som en avslutning på dette kapitlet vil jeg gå noe nærmere inn på det store skiftet i 1477. Det fremgår av skiftet at partene utgjorde to grupperinger, på den ene siden Gunnar Aslaks søns stebarn og Nils Thorgeirssøns mor, på den andre siden Nerid Peterssøns stebarn. Det er ikke noen tegn på konflikt mellom partene, det virker heller som om det er godsmengden i seg selv om førte til et offentlig skifte. Det er mulig at noen av lagrettemennene var oppnevnt av partene, jeg vil derfor ta med

hvem de var: Anund Andersson, fogd over Skienssyssel, Reidar Gudleiksson, prost i Gjerpen, Hans Andersson, lagmann i Skien, Torjus Torgilsson, prest i Holla, Jusse Pedersson, væpner, Niels Matissøn, Svein Tordsson, Holte Reidarsson, Kjetil Jonsson, Tjostolv Alfsson, Aslak Torleifsson og Torstein Gunnarsson. Siden lagrettemennene er ført opp etter rang, er det selvfølgelig vanskelig å lokalisere eventuelle partsrepresentanter.

Omtalte gårdparter i skifte i 1477, gjengitt i DN III, nr. 919

Gård	Sogn	Gunnar og Nils' andel	Nerids stebarns andel	Merknad	Gård (moderne navn)	Sogn (moderne navn)
Ytrebø		8 markebol	8 markebol	Like mye	Ytrebø	Holla
Ballestad		3 markebol	6 markebol		Ballestad	Gjerpen
Løykenæ	Rygenæ sokn	8 markabol	8 markabol	Like mye	Løken	Heddal
Klauffvareidh	Skafså sokn			Like mye	Klauvareid	Skafså
nordra Fionæ		1 markebol	1 markebol	Skienssyssel	Nordre Fjone	Nissedal
sydra Fionom		1 laupsland	1 laupsland	Skienssyssel	Søndre Fjone	Nissedal
Riswallæ	Hierdal i Holmsokn	5 markebol	2 markebol	Skienssyssel	Risvoll	Hjartdal
Abø	Hierdal i Holmsokn	2 markebol	1 markebol	Skienssyssel	Åbø	Hjartdal
Medalandh	Hierdal i Holmsokn	2 markebol	3 markebol	Skienssyssel	Meland	Hjartdal
Tweitannæ	Vinise sokn	1 markebol	8 markebol	Skienssyssel	Tveito	Vinje
Frolandh		2 øresbol		Skienssyssel	Frøland?	Sauland
Eidæ	Hollenæ sokn	10 øresbol	2 øresbol	Skienssyssel	Eide	Holla
Kollo		2 øresbol		Skienssyssel		
Omdall	Mædaleims sokn	2 øresbol	3 øresbol	Skienssyssel	Omdal	Melum
Stodullen			1 markebol			
Kylen	Hwitaseidæ sokn		1 markebol		Kilen?	Kviteseid
Bergæiordhen	Felandzbo		1 markebol			
Arws	Hierdal i Holmsokn		n markebol		Århus	Hjartdal
Tweitannæ	Tuddall i Offralandz		1 markebol		Tveiten	Tuddal
Fossæ	Tuddall i Offralandz		10 øresbol			Tuddal
Rekæ	Hetradal		4 markebol		Rekå	Heddal
Sæter	Sætersbo		1 laupsland, 3 markebol			
Berghusom	Biaheradæ		1 markebol		Bekkhush	Bø
Selandh			1 markebol			

Mitt forsøk på å lokalisere gårdene er basert på Rygh, Norske Gaardsnavne. På noen gårder har jeg ikke noe entydig forslag. Gården Kollo kan være Kula i Eidanger, Kolkinn i Gjerpen eller Kåli i Gransherad. Stodullen kan være Stølen i Brunkeberg, Stulen i Gjerpen eller Stulen i Eidanger. Selandh kan være Søland i Siljan eller Sølen i Gjerpen. På Sæter har jeg gitt helt opp, det finnes så mange Sætre- og Seter-gårder at jeg kommer ikke videre uten å identifisere sognet først.

Ut fra diplomteksten ser det ut til at Rekå, Sætre, Bekkhush, [Selandh] og de seks markebolene i Ballestad var Gunhild Skjeldulfsdatters arv etter Gløder Olavsson.

Tabellen viser at godset som ble fordelt, er spredd utover hele Telemark fylke. Jeg har ikke klart å se noe mønster i sammensetningen som kan avsløre opphavet. Hvis noen av leserne klarer å knekke koden, er i alle fall en av målsetningene med artikkelen oppfylt.

Som nevnt, det er nærliggende å tro at Torleif Amundsson og hans sønn Amund Torleifsson har vært siste ledd i en slekt som har eid i alle fall de delene av godset som er delt likt mellom partene, og at det også kan ligge gods etter Torleif Amundssøns første kone inne i godsmassen. Jeg merket meg særlig Ballestad i denne oppstillingen. Per Reidar Bjørnerud Christiansen tok i en større artikkel om ætten på Liltvet i Hurum⁸¹ utgagnspunkt i et skifte i 1612 mellom Olav Torgeirsson på Hoen og hans barn etter Olavs kone Thora Kolbjørnsdatter. Nordre Ballestad er en av gårdene som inngår i skiftet, mens Søndre Ballestad på samme tid ble oppfattet som

Ingeborg Gunnarsdatters barns odel. Skiftet etter Thora er også gjengitt i utdrag på Skien Genealogiske Sider⁸². Det er en mulighet for at 1477-skiftet var opphavet til delingen av Ballestad, og at Hoen-folkets part stammet fra enten Gunnar Aslaks søns stebarn eller Nils Thorgeirssøns mor. Men det krever selvfølgelig ytterligere undersøkelser å fastslå om en slik forbindelse skulle være til stede, og det kan bli en utfordring å finne ut hva som har skjedd med Nordre Ballestad over en periode på mer enn 100 år. Legg også merke til at ingen av de øvrige gårdene fra 1477-skiftet er omtalte i 1612-skiftet. Det er derfor fullt mulig at allerede 1477-skiftet bare berørte Søndre Ballestad.

Bestemor 2

I 1599 var det strid om 11 ½ tønne skyld i gården Nedre Lunde i Lunde i Telemark. På den ene siden sto Skiensborgeren Thomas Christensen på sin hustru Bodil Sørensdatters vegne, og på den andre siden tre bønder, Nils Klyve i Solum, Arnold Eg og Aage Havredal i Bamble. Ved dom datert nedre Lunde 26 mars 1599 vinner Thomas og Bodil betingelsesløst, idet deres fremlagte brev⁸³ ble godtatt som bevis for at hennes 'godefar' hadde odel på gården. I det fremlagte brevet står det at en Thor Gunnarsson med sin hustru Maritte Ormsdatters samtykke hadde solgt 3 ½ markebol i nedre Lunde til Jon Nilsson til Jomfruland og dennes hustru, Gunhild Stoffsdatter. Og at gården var Gunhilds odel. Det står videre at Jon hadde innløst 1 ½ markebol av Herlaug Pederssøns arvinger, og disse markebolene hadde vært pantsatt av Kjetil Vermundsson.

Motparten hadde lagt frem et annet brev⁸⁴ i retten, datert 27. januar 1516. I følge dette brevet hadde Jon Nilsson og Arnulf Sørensen kjøpt ½ markebol jord i Lunde ved kirken av en Audun Nilsson. Men retten mente at dette brevet ikke beviste noe som helst. Her kan det legges til at Nils Klyve etter Gjone⁸⁵ høyst sannsynlig kom fra Vissetad i Bamble, slik at om brevet ikke ble vektlagt i 1599, i dag sikkert kan brukes som en av flere innfallsvinkler for å kartlegge slektsstrukturene i 1500-tallets Bamble.

Det ser ikke ut til at Thomas Christensen fikk mye glede av Nedre Lunde, allerede ved byskatten for 1599 er det Thomas Sørensen's gård som skatter. I andre oversikter er Verner Henriksson oppgitt som Bodil Sørensdatters ektemann. Jeg har ikke funnet kildebelegget for dette, men Verner Henriksson er omtalt i Norske Rigsregistrarer fra 1581 til 1593, så en kan ikke se bort fra at Bodil Sørensdatter kan ha vært gift to ganger.

Igjen har vi vært heldige. Nedre Lunde er en ypperlig sporeiendom i den forstand at det finnes en hel serie diplomer knyttet til eiendommen. Flere av disse er omtalt i Per Reidar Bjørnerud Christiansens artikkel om ætten på Liltvet i Hurum⁸⁶. Når det gjelder Nedre Lunde vil fremstillingen hans i hovedsak bli fulgt.

16. juni 1447 utstedes et diplom⁸⁷ i Skien der Kjetil Vermundsson pantsetter ett markebol i Nedre Lunde i Lunde til væpneren Herlog Pederssøn for gjeld.

I juli året etter er det Gunnar Kjetilsson som pantsetter ½ markebol i Nedre Lunde til Herlog, denne gangen for å skaffe penger til å betale tilbake til fogden Simon Bjørnsson gjeld hans far hadde pådradd seg. Også dette diplommet er utstedt i Skien⁸⁸. Ved denne anledningen blir det nevnt at Kjetil bodde på Lunde, underforstått i dette kan det ligge at Gunnar ikke bodde der. Det er også nærliggende å tro at Kjetil Vermundsson var gammel og svakelig, eventuelt død i 1448, men sikkert er det ikke. Ved denne anledningen het for øvrig en av lagrettemennene Anund Stoffson.

4. september 1465 utstedes det et diplom⁸⁹ i Gjerpen der Holte Reidarsson og Ragnhild Jonsdatter (datter til Jens Pederssøn, Herlog Pederssøns bror, og dessuten lagrettemann i 1477, se over) selger 12 øresbol i Midtre Lunde til en Jon Kjetilsson. Jeg er enig med Christiansen i at Jon trolig var en bror av Gunnar Kjetilsson. Derimot er jeg usikker på om det dreier seg om en innløsning av en del av Kjetil Vermundssøns eiendom, eller om kjøp av en del av den Lunde-parten som alt fra 1395⁹⁰ var i Mæla-ættens eie. Det spiller for så vidt en underordnet rolle i denne sammenhengen.

Hvem Thor Gunnarsson og Maritte Ormsdatter som solgte 3 ½ markebol i Nedre Lunde til Jon Nielsson og Gunhild Stoffsdatter var, har vi pr. i dag ingen opplysninger om. Ved salget opplyses det at godset var Gunhild Stoffsdatters odel, men ingenting om selgerne også var odelsberettigede. Det er også verd å merke seg at Jon og Gunhild kjøper mer enn dobbelt så mye jord som Kjetil Vermundsson og Gunnar Kjetilsson i sin tid pantsatte. I tillegg til dette kommer det halve markebolet som de kjøpte ordinært i 1516.

I likhet med Christiansen kommer jeg til at Gunhild Stoffsdatters odelsrett etter Gunnar Kjetilsson er udiskutabel. Nøyaktig hvordan slektskapet har vært, vet vi imidlertid ikke. Kronologisk kan det være snakk om barnebarn, eller muligens oldebarn, dersom det dreier seg om en rett nedadstigende linje.

Her trengs det mer grunnlagsdata for å se sammenhengen.

Stoff-navnet var mer vanlig i Grenland enn i Midt-Telemark, og mer vanlig på 1500- og 1600-tallet enn tidligere. Den nevnte lagrettemannen Anund Stoffson er eneste 1400-tallsnavn i Midt-Telemark som undertegnede kjenner til. Men selv han viser seg trolig å være fra Grenland. I et diplom utstedt⁹¹ på Mæla fra 1459, der Jens Pederssøn stadfester sin avdøde bror Herlog Pederssøns salg av en gård i Molands sogn er han omtalt som dannemann og svoren lagrettemann i Skienssyssel.

28. mars 1543 finner vi Stoff-navnet i en interessant sammenheng⁹², siden den berører et annet tilfelle av forbindelse mellom Grenland og Nedenes. Da kommer to av Bringsvær-ættens mer fremtredende medlemmer, Stian Gunderssøn og Anders Herlogssøn til Skeid kirke i Bamble for å avtale salg av en del av Froland i Froland, Aust-Agder fra en Christian Stoffson (og hans arvinger) til en Åsulv Tollaksson (og hans arvinger)⁹³. Denne saken er berørt i fullt omfang av Bergår Gundersen⁹⁴ og Kaare Andersen⁹⁵ i to artikler om Frolandsfolket.

30 Juli 1507⁹⁶ opptrer en Stoff Mattissøn som den tredje av fire lagrettemenn da Asbjørg Torsdatter ga Torkel Olavsson 5 øresbol i Ris i Bamble for lang og tro tjeneste.

Det materialet jeg har funnet så langt, er helt utilstrekkelig for å avgjøre om noen av disse personene kan knyttes til Gunhilds far. Men det kan virke som om det er fornuftigere å lete etter ham i Grenland enn i Midt-Telemark.

Vi kan identifisere fire Gunnar Kjetilsson som opptrer i diplomer i den aktuelle perioden:

1. Sønn til Kjetil Vermundsson på Nedre Lunde, som Gunhild Stoffsdatter må ha odel etter.
2. Svigersønn til Aanon Niculassøn, som hadde en arvestrid om arven etter sin moster Sigrid Aanonsdatter med Elin Eilivsdatter og Torbjørn Hallvardsson på Asdal i Øyestad.
3. Væpneren Gunnar Kjetilsson som i et diplom datert 1477 på Linderyg i Bamble opptrer som lagrettemann⁹⁷.
4. Den konstruerte Gunnar Kjetilsson som fyller ut rekken mellom Kjetil Gunnarsson og Kjetil Nærestad i arverekken på Haugen.

Som allerede nevnt, var Haugen-ætten neppe fremstående rik eller mektig, og det finnes ikke spor av de eiendommene vi ellers følger i slekten. Jeg mener derfor at han ikke kan ha hatt noe med de øvrige å gjøre.

Derimot vil jeg prøve å sannsynliggjøre at de tre første Gunnar Kjetilsson var en og samme person. Ved å se litt nærmere på arvestriden med den eldre Asdal-slekten vil jeg få frem argumentene for at de to første personene kan kobles sammen – når det gjelder væpneren har jeg ikke bedre argumenter enn at det er eneste fremtredende navngitte person i Grenland med det navnet, pluss at en vesentlig andel av Jon Nilsen Skaks eiendomsbesittelser befant seg i nettopp Bamble/Sannidalsområdet.

Men for å forstå argumentasjonen er det nødvendig å ha en viss oversikt over den eldre Asdal-familien i Øyestad.

Den første kjente eieren som bodde på trolig Hiis-Asdal var Eiliv Brynjulfsson (det kan også ha vært hans sønn Brynjulf). Eiliv kom muligens fra Hardanger, noe flere bevarte diplomer

tyder på. Hvis Eiliv har bodd på Hiis er det trolig at han var voksen og gift da han slo seg ned der. Det er derfor sannsynlig at konen hans også kom fra Vestlandet. Eiliv arvet gårdkomplekset av sin slektning Ingegjerd Arnfinnsdatter. Hvem Ingegjerd var og hvordan slektskapet til Eiliv var er så langt ikke kjent. Man vet at hun var gift med Tønsbergborgeren Andreas Paalsøn, spørsmålet er om det er samme person som først var gift med rikmannen Torbjørn Steinarson fra Tønsberg. I et brev fra omkring 1350 går det frem at bonden på Hiis skyldte 14 lauper smør til Torbjørn Steinarsson, trolig var dette ubetalt landskyld. I så fall må Torbjørn ha vært eier av Hiis. Ingegjerd var eier av Hiis en tid etter 1350. Det stemmer bra med at Torbjørn som døde av pest, trolig var død da. Eiliv Brynjulfssøns etterslekt i grove trekk:

Eiliv Brynjulfsson, nevnt 1365 - 1371 hadde eiendom i Lofthus, Ullensvang, Hordaland, Halse og Ime, Halse, Vest-Agder og Hiis/Asdal-godset. Han giftet seg med Ingeborg Simonsdatter.

Barn: Brynjulf Eilivsson, nevnt 1376 - 1413 på Hiis. Hisøy, Aust-Agder. Han var fogd i Råbyggelaget og trolig også Nedenes og hadde eiendom i Ime og Jåbekk, Halse, Vest-Agder, Trommestad, Hisøy, Aust-Agder og Hiis /Asdal-godset. Han giftet seg med Steinvor Torvaldsdatter⁹⁸ i 1376 i Landvik, hun var datter av Torvald Ulfsson .

Barn:

1. Eiliv Brynjulfsson.

2. Ivar Brynjulfsson. Han giftet seg med Sigrid Aanonsdatter (datter av Aanon Nikolassøn) død før 1450 uten livsarvinger. Det er arveoppgjøret etter henne som gir trådene til Gunnars opphav.

3. Ragnhild Brynjulfsdatter. I 1413 fikk hun eiendommene Ime, Jåbekk, og Trommestad av sin far i 1413 i medgift, men hun døde trolig uten livsarvinger da gårdene er arvet av hennes bror Eiliv.

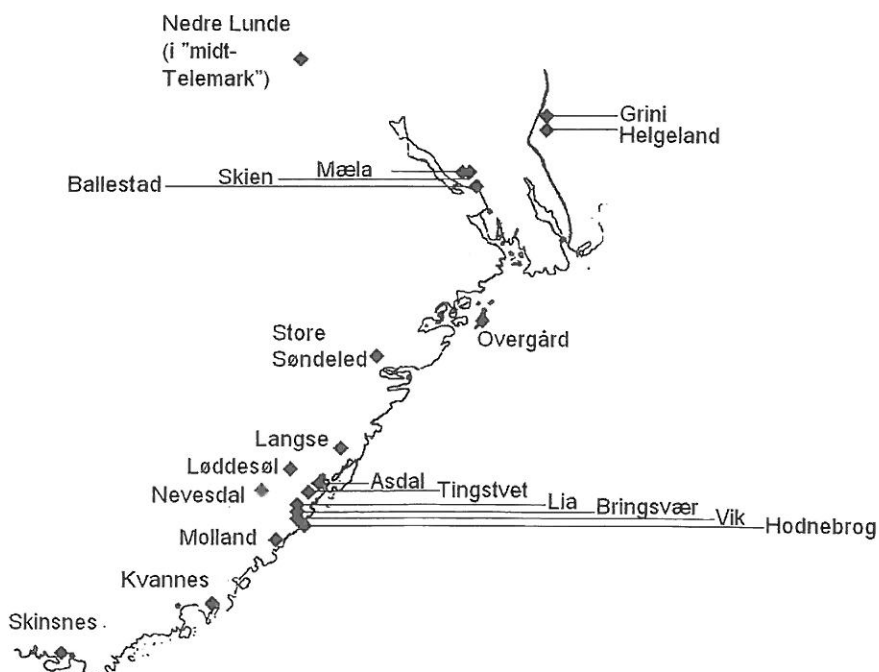
Eiliv Brynjulfsson (Keick), hans datter Elin Eilivsdatter hennes mann Torbjørn Halvorsson og deres datter Sigrid Torbjørnsdatter utgjør de siste leddene i den eldre Asdal-familien. Disse, og ikke minst historien om hvordan

overgangen til den yngre Asdal-ætten kan ha foregått, utgjør sin egne fascinerende historie (med sterke referanser til blant annet Holm i Gjerpen). Men den faller utenfor rammene for dette temaet.

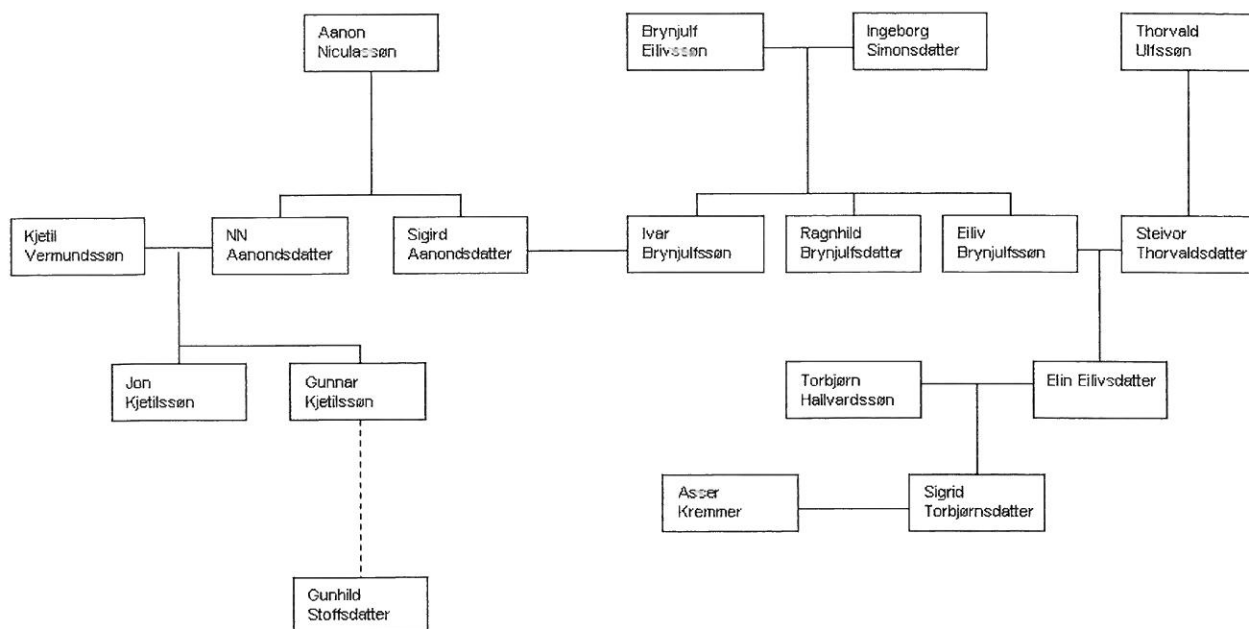
Med denne ballasten på plass kan vi se på arvestriden mellom Gunnar Kjetilsson på den ene siden og Elin Eilivsdatter og Torbjørn Halvorsson på den andre siden med nye øyne, og til sist bruker resultatene av denne analysen til å sannsynliggjøre at denne Gunnar Kjetilsson er samme mann som han som pantsatte jord i Nedre Lunde. Arvestriden belyses i to diplomer, ett fra 1450⁹⁹ og ett fra 1453¹⁰⁰. Det sistnevnte er det hyppigst refererte av de to diplomene, men det er det første som er det absolutt mest opplysende, og det vil derfor bli gjennomgått forholdsvis detaljert.

20. oktober 1450 var en meget fornem forsamling samlet i Tønsberg for å dømme i denne arvetvisten. Rettens formann var ridderen Sigurd Jonsson, Norges rikes høvedsmann i kon Christians fravær og høvedsmann på Tønsberghus. Ellers deltok riksråden Engelbret Stefansson, lagmann i Tønsberg Peder Olavsson, borgermestrene Klaus Berentsson og Josef Andersson, byfogd Gunne Pedersson, 7 rådmenn i Tønsberg og 2 'menige' lagrettemenn. Bare denne forsamlingen indikerer at begge parter i tvisten må ha tilknytning til sosialgruppe 1. En kan selvfølgelig lure på hvorfor saken er lagt til Tønsberg. Det er selvfølgelig mulig det skyldes at Sigurd Jonsson ikke ønsket å reise mer enn nødvendig, men det er mer nærliggende å tenke seg at det var problemer med å skaffe tilstrekkelig antall fremstående domsmenn i Skien uten å gå på akkord med habilitetsreglene.

Gunnar Kjetilsson var den som reiste saken, fordi han ikke hadde fått den arven som tilkom ham etter sin moster Sigrid Aanonsdatter, som hadde inngått helmingsfelag med sin mann Ivar Brynjulfsson. Det kan ha betydning for den senere diskusjonen at helmingsfelaget var inngått på Mæla i Gjerpen. Elin og Torbjørn hevdet at Gunnar hadde fått sitt, gjennom at han hadde arvet Langetveit i Holt. Gunnar kunne imidlertid legge frem brev som viste at Ivar Brynjulfsson hadde solgt Langetveit¹⁰¹ til sin svigerfar Aanon Nikolassøn for mer enn 50 merker i gode penger, slik at Langetveit for Gunnars vedkommende var direkte arv fra hans morfar. Han vant saken fullstendig. Retten dømte at Gunnar skulle ha Ottersland i Austre Moland og en betydelig pengesum. Det nevnes også et sølvbelte¹⁰².

Steder i Sør-Norge som nevnes i artikkelen.

Ottersland¹⁰³ kan på 1600-tallet finnes igjen blant godset til Jørgen von Ansbachs etterkommere. Det ser imidlertid ut som om Asdal-folket har hatt problemer med å reise de rede pengene som 1450-dommen krevde, og valgte å gå i forhandlinger med Gunnar Kjetilssøn. Den mest nærliggende forklaringen på 1453-diplomet er nemlig at det dokumenterer resultatet av disse forhandlingene: Gunnar Kjetilssøn ble i stede for kontantutbetalingen (og sølvbelte?) tilbudt gården Skaregrøm i Fjære og en tønne laks, og aksepterte tilbudet.

Det er altså ingen tvil om at Skaregrøm gikk fra Asdal-folket til Gunnar Kjetilssøn. Det spørsmålet som er vanskeligere å besvare, er hvordan Skaregrøm i sin tid kom i Asdal-folkets eie. I mangel på konkret bevis er beste gjetningen min så langt at gården var arv fra Tarald Ulfssøn på Landvik eller hans kone¹⁰⁴.

Sigrid Aanonsdatter hadde tilknytning til Mæla, det var der helmingsfelaget med Ivar Brynjulfssøn var inngått. Det er derfor all mulig grunn til å tro at Aanon Niculassøn eller hans kone tilhørte Mæla-ætten. I eldre litteratur blir ofte Aanon ansett for å være en sønn av Niculas Gløderssøn, Jorun Niculassons sønn av første ekteskap. Det er en mulighet, men kun én av flere.

Uansett, Gunnar nr. 2 hadde slektsbånd med Mæla-ætten. Det ville derfor ikke være unaturlig for ham å henvende seg til Jens Pedersen eller hans bror som 'bank' om det ble behov for det. Like naturlig ville det være for brødrene å sikre lånet gjennom pant i en passende eiendom – og om pantet var innløst en gang, å bruke samme eiendom som pant ved nytt utlån. Begge parter hadde da fullstendig oversikt over eiendommens verdi.

Og det er nettopp det Gunnar nr. 1 og hans familie har gjort. Indisierrekken om at det er snakk om samme person styrkes ytterligere om vi ser på timingen.

1447

Kjetil Vermundssøn rydder opp i gammel gjeld til Herlog Pederssøn ved å pantsette en del av Nedre Lunde

1448

Gunnar Kjetilssøn pantsetter ytterligere i Nedre Lunde fortsatt for gammel gjeld. Trolig ønsker han å holde egne midler tilbake med tanke på den kommende rettssaken

1450

Gunnar Kjetilssøn vinner rettsaken med Asdal-folket, og har i utsikt likvider til å løse Nedre Lunde og langt mer enn det. Mæla-folket kan ha vært medvirkende til å løfte domsmennene opp på et så høyt nivå.

1453

Asdal-folket viser seg å være langt mindre likvide enn motparten antok, og Gunnar Kjetilssøn må nøye seg med eiendom i stedet for rede penger. Innløsning av pantsatt jord i Nedre Lunde må vente.

1462

Jon Kjetilssøns kjøp av Midtre Lunde kan være en delvis innløsning av pantet.

1513

Jon Nilssøn (Skak) til Overgård kjøper 3 ½ markebol i Nedre Lunde, 2 markebol mer enn det ble pantsatt i 1447 og 1448. Dette tyder på at vi ikke kjenner hele pantehistorien for Nedre Lunde – 'banken' kan ha vært mer aktiv enn de kjente diplomene viser.

Jeg holder det derfor for langt mer sannsynlig at Gunnar nr. 1 og Gunnar nr. 2 var samme person enn at de ikke var det. Da kan samme person, Gunnar Kjetilssøn, knyttes til to av signalgårdene i denne saken, Nedre Lunde og Skaregrøm. Og arvefølgen fra Gunnar Kjetilssøn, om ikke det eksakte slektskapet, er i alle fall veldokumentert.

Bestefar 2

Vi vet at Gunhild Stoffsdatter var gift med Jon Nilssøn¹⁰⁵, men kan ikke med sikkerhet fastslå at det var hennes eneste ekteskap. Jon Nilssøn skrev seg opprinnelig til Skjelbred i Eiker, siden til Overgård. Hans foreldre bodde i Tønsberg, men slekten kom fra Eiker, der den også hadde sine eiendommer. I en artikkel av Skak-ætten¹⁰⁶ omtaler Henning Sollied bare to barn etter Jon Nilssøn og Gunhild Stoffsdatter, Nils Jonssøn til Ulefoss og Kirsten Jonsdatter gift med Oluf Teiste. Det viste seg at Sollied her hadde gjort en forveksling her, Kirsten Jonsdatter var datter av Jon Nilssøns morfar med samme navn.

Jon Nilssøn til Overgård hadde en datter vi ikke vet navnet på, hun ble gift med fogden Christopher Andersson Jomfruland¹⁰⁷. Sollied hadde også utelatt to sønner. I en debatt i Digiatalarkivet¹⁰⁸ i sommer har Tore Vigerust gjennomgått status for Jon Nilssøns nærmeste familie i detalj. Jon Nilssøn til Overgård og hans sønn Gunnar Jonsson til Overgård fikk vernebrev på livstid på Overgård på Jomfruland i 1542¹⁰⁹. Livstid skulle imidlertid vise seg ikke å være så lenge for de to, allerede i 1549¹¹⁰ ble et nytt vernebrev på Overgård utstedt til svigersønnen Christopher Andersson.

Navnet Gunnar er ikke kjent fra tidligere i Jon Nilssøns familie. Det er derfor nærliggende å gjette på at Gunnar Jonsson til Overgård kan ha blitt oppkalt etter Gunnar Kittelsøn. Det er også litt vanskelig å forstå at Jon Nilssøn gjorde seg mye umak for å få kontrollen over Nedre Lunde dersom gården i neste omgang skulle havne hos et stebarn. Kombinert med at Gunhild Stoffsdatter etter alt å dømme var ganske ung da hun giftet seg med Jon Nilssøn, går det mot indisieovervekt for at Jon Nilssøn virkelig var 'Maren's bestefar. For ordens skyld, indisieovervekt er ikke det samme som bevis.

Det er påfallende mye gods i særlig sørvestre delen av Grenland, men også i andre deler av Telemark, en finner på hendene til etterkommerne etter Gunhild Stoffsdatter. Riktignok var Overgård krongods som Jon Nilssøn, og Gunnar Jonsson disponerte på livstid, og Christopher Andersson for embedstiden. Men det øvrige godset kan ha kommet fra Gunhild. Christiansen har for eksempel påvist at Søtholt i Bamble var i Christopher Anderssons eie. I tillegg til det som allerede er nevnt, kan også Barland i Sannidal nevnes. Dette var i en periode setegodset til Lystrup-familien, etterkommerne etter Nils Jonsson datter. Denne oppramsingen er ikke fullstendig, bare eksempler.

Det trengs et nærmere studium for å fastslå hvor mye av disse eiendommene som var arv, og hvor mye som var kjøp. Vi vet ikke heller hvor mye av Gunhilds eiendommer som stammer fra hennes farsside og morsside. Men indisiene heller i retning av at Gunnar Kjetilssøn kan ha eid betydelige eiendommer i Grenland, og styrker dermed argumentet om at væpneren i 1477 virkelig var identisk med 'vår' Gunnar Kjetilssøn.

Mor og far

Bodil Sørensdatter skal ha i følge 1599-dommen ha arvet Nedre Lunde etter sin godfar (bestefar). Men Jon Nilssøn til Overgård, som omtales i diplomene, var som vist over trolig tippoldefaren hennes, så langt er det tvilsomt at godfar-begrepet er strukket.

Neste tanke er da om Bodil kan ha fått odelsrettighetene fra sin fars side, trelasthandleren Søren Nielsson. Dersom han var en hittil ukjent sønn av Nils Jonsson til Ulefoss, ville den kabalen gå opp. Imidlertid var også Nils Jonsson så høyt profilert at en ukjent sønn virker urimelig. Og, mer alvorlig for hypotesen, både eiendomsandelene fra Bringsvær/Grini og fra Gunnar Kjetilssøn gjennom Gunhild Stoffsdatter fordeler seg jevnt på etterkommerne etter begge Karen von Ansbachs ekteskap. Så den tanken måtte forkastes.

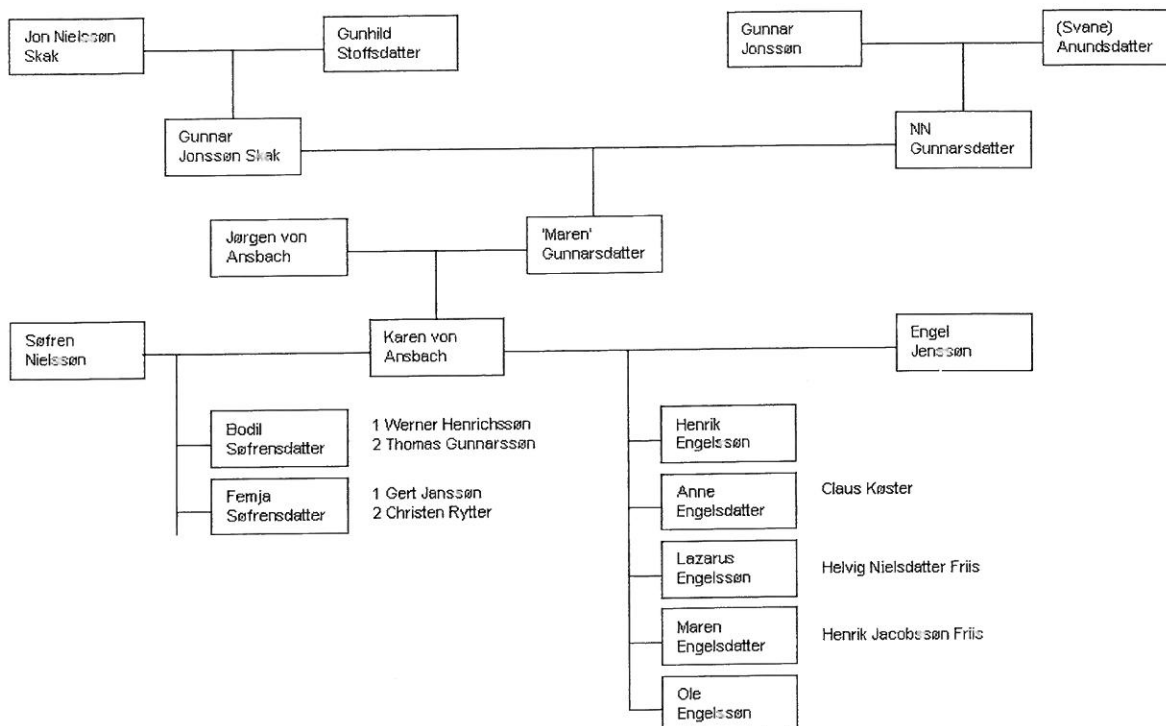
Dermed ble det interessant å se på om godfar-begrepet kunne ha vært strukket, at det i virkeligheten pekte på oldefaren. Nils Jonsson til Ulefoss ser jeg fortsatt bort fra, av samme årsak som før. Men Gunnar Jonsson til Overgård kunne være interessant å teste som Marens far.

Dette får selvfølgelig konsekvenser for arveskiftet etter Gunnar Jonsson Bringsvær. Anta at min beregning av Bringsværgodsets størrelse var feil, at det var på 36 hudekvivalenter, ikke 30. Da vil det ved én overlevende sønn, Jon og to døtre, Ingeborg og NN, ha blitt 18 huder på Jon og 9 huder på de to døtrene. 'Overgård'-familien hadde ingen interesser på Sørlandet og foretrakk å få hele sin arv blant Hardanger-godset. De siste 9 hudene gikk til Jon sammen med like mye Sørlands- og Telemarksgods, mens Ingeborg fikk hele sin arv i Sørlands- og Telemarksgods.

Så dør Jon Gunnarsson Bringsvær og Jons sønn Gunnar d.y.. Gunnars enke arver de ni hudene i Hardangergodset, mens de to søstrene til Jon Gunnarsson Bringsvær får 4 ½ hud Sørlands- og Telemarksgods hver. Så langt er alt greit, men enken til Gunnar Jonsson d.y., Sigrid Bjørnsdatter, klarer ikke å sitte med sine ni huder i Hardanger-arven, og tilbyr å pantsette dem til von Ansbach, og forviklingene er i gang.

Denne justerte modellen gir en mulig forklaring to forhold jeg tidligere ikke har forstått. Det ene er hvorfor Ingeborgs arvinger ikke bare ble opprørte over at de ikke fikk tilbudet på Hardanger-arven, men også at de mente de hadde muligheten til å vinne en rettssak om tvisten. Det andre er det totale fraværet av Bringsvær-jord i eiendomsmassen etter Sigrid Bjørnsdatter og Simon Tøgerssøn (hennes andre ektemann).

Derfor heller vektskålen for øyeblikket mot at 'Maren' von Ansbach må være en datter av Gunnar Jonsson til Overgård og NN Gunnarsdatter Bringsvær. Denne hypotesen kan muliens svekke påstanden at Gunnar Jonsson Bringsvær nødvendigvis døde så sent som i 1539 noe. Den Gunnar Jonsson som opptrådte som tredje av fire lagrettemenn på Garta i Holt 2. februar 1539¹¹¹ trenger teoretisk ikke ha vært Gunnar Jonsson Bringsvær, det kan da ha vært svigersønnen Gunnar Jonsson til Overgård. På den andre siden var Gunnar Jonsson oppført som tredje lagrettemann i diplomene, Gunnar Jonsson til Overgård hadde uomtvistet adelig status og ville nok ha stått som nummer to etter lagmannen. Dødsdatoen til Gunnar Jonsson Bringsvær bør nok stå urørt foreløpig.

Sluttord

Som den oppmerksomme leser sikker har bemerket, artikkelen er basert på minimalt, om noe, tilskudd av nyoppdagede kilder. Det er heller snakk om å gjennomgå de eksisterende kildene på nytt, og der det er mulig, kombinere flere inngangsvinkler enn tidligere. Jeg har i artikkelen i mange tilfeller valgt å gå ut høyt på banen, å presentere antiteser til de eksisterende favorittene. Dette gjør selvfølgelig fallhøyden større. Men forhåpentligvis inspirerer det flere forskere, og mer kunnskapsrike enn meg, til å se nærmere på disse familiene, slik at vi en dag kommer nærmere sannheten. Dersom denne prognosen slår til, anser jeg arbeidet som vellykket, uansett hvor mange og hvor grove feil artikkelen skulle inneholde.

I motsatt ende, det verste som kan skje denne artikkelen, er at den deler skjebne med Valands arbeider og overtar deres plass som autoritativ referanse for alt som vedrører Bringsværfamilien. Da kan vi se frem til en ny 50-års periode med stillstand, og det har ikke familien fortjent.

Denne artikkelen hadde selvfølgelig ikke latt seg gjennomføre uten gode hjelpere. Ikke minst har det vært en utfordring å bevege seg over såpass stort geografisk område. Av alle som har hjulpet meg med råd og dåd, og som jeg er stor takk skyldig, vil jeg særlig trekke frem Gard Strøm vedrørende forhold i Telemark, Gunnar Paulsen tilsvarende i Aust-Agder og Kristian Fjeldskår i Vest-Agder. Jeg har beveget meg langs en lang og snirklete vei frem til det endelige resultatet, med mange skisser underveis som har vært vesentlig mer preget av oppfinnsomhet enn av realisme. Det har ikke minst falt i Gunnars lodd å grave frem de nødvendige fakta til å skyte ned mine mange fantasifostre. Jeg må også takke Finn Holden, som sto for språkvasken av et manus først klippet sammen av en rekke løse notater, med tilsvarende løs språkføring.

Når det er sagt, alle de feilene og manglende som fortsatt finnes i artikkelen er utelukkende mine egne.

Fotnoter

¹ Jørgen v. Ansbach, Engel Jensen og slekten Klouman. Opplysninger om gamle Skiensfamilier med jordegods i Hardanger', Norsk Tidsskrift for Genealogi 1:347-383, 1910

² DN IV, nr. 254

³ DN IV, nr. 245

⁴ 'Jørgen Clausen Niemann', debatt startet 5/2/2004 av Tove Knutsen

⁵ 'von Ansbach-gods?', debatt startet 13/4/2004 av Are S. Gustavsen

⁶ 'Groll på 1600-tallet', debatt startet 18/4/2005 av Are S. Gustavsen

⁷ '29679: Groll på 1600-tallet', debatt startet 20/4/2005 av Are S. Gustavsen

⁸ Petrus Valand, Storslekten på Bringsvæ, Årsskrift for Agder Historielag, 1957

⁹ Petrus Valand, Bringsvæproblemer, Årsskrift for Agder Historielag, 1960

¹⁰ Petrus Valand, Gunder Jonson Bringsværs ættlinger, Årsskrift for Agder Historielag, 1962-63

¹¹ Petrus Valand, Sørenskriver Rasmus Lauritsen Toftenes i Halse, Imefolket og andre problemer i Agder, Årsskrift for Agder Historielag, 1968

¹² Finne Grønn ibid side 350. Han har brukt en lagtingsdom i Skien 8/4/1674 som hovedgrunnlag for sin analyse.

¹³ DN XVIII, nr. 53.

¹⁴ DN XVIII, nr. 70.

¹⁵ Utrykt diplom orig. på perg., Gjerstad

¹⁶ Hallvard Tveiten, "Vegårshei i eldre tid. Bygdesoge". Utgitt 1965.

¹⁷ DN XI, nr. 651

¹⁸ Brevet er ikke bevart i original, men en vidisse fra 1599 er tatt med i Agdesiden Lagstols Dombok 1613, som igjen er skrevet av av Arendalskjøpmannen Thomas Ellefsen i 1754. Innholdet er også gjengitt i NHD 1599.

¹⁹ I dette avsnittet holder jeg meg til Petrus Valands tradisjonelle fremstilling i "Bringsvæproblemer", ibid. Han skriver på side 39: ...«Finn Narvesen med hustru, Ingeborg, hadde gitt alt laksefiske i Nøding, men ikke selve gården, til kirken i kong Erik's 34de år – altså 1426 – etter deres død.»... Jeg vil senere komme tilbake til forholdet til Nøding og diskutere det noe grundigere.

²⁰ DN XXI, nr. 618

²¹ Herredagsdombok 1613, side 179

²² Om Ingeborg se nedenfor

²³ Nils Bentssøn kjøpte for å være presis ½ skyld i Søndre Ballestad fra Oluf Taraldssøn i 1546.

²⁴ Petrus Valand skriver med henvisning til Norske Herredagsdomboker 1599, side 281 at Amund Perssøn solgte sin del av Langse til Erik Munk i 1589.

²⁵ "Erik Munks breve 1591", Ved Sophus Jensen, Aust-Agder Arv 1956, side 9 – 50.

²⁶ 2 papiravskrifter på samme folioblad fra reformasjonstiden, datert henholdsvis Øyestad kirke og Stavanger.

²⁷ DN III, nr. 919

²⁸ DN I, nr. 972

²⁹ For ordens skyld, den tredje 'sønne' kan ha vært en datter representert av sin mann i 1503 (brødrebegrepet inkluderte ofte svogere). Det har imidlertid ingen betydning for resonnementet forøvrig.

³⁰ DN XXI, nr. 618

³¹ Om talen av Stian som frillesønn stammer fra en Herredagsdom i 1599 (NHD 1599, s. 279). Dommen gjaldt 4 huder i Løddesøl og 2 huder i Øvre Nevesdal, som Gunnar Jonsson hadde skjenket Stian. Dette gavebrevet ville Bent Nilsson ha reversert, og det er i hans partsfremstilling ordet frillesønn fremkommer. Herredagen tok etter det jeg kan skjønne ikke stilling til Stians status i det hele tatt, men nøyde seg med å bekrefte en dom fra lagmann Tjostel Bårdssøn og seks lagrettemenn i Nedenes på at gavebrevet var gyldig uansett. Ut fra konteksten kan dette ha vært en klok vurdering fra Herredagens side, dens dom skulle jo gi prejudikat til senere lignende tvister. En må også ta i betraktning at Bent Nilsson ville ha stått særdeles svakt uten å sette frem frillepåstanden. Videre, et av vitnene som bevitnet gavebrevet var Torgius Ellingsønn Esketveit, svigerfar til Stians eneste sønn

(det adre var nøytralt også etter dagens rettsregler). Når Bent Nilsson ikke prøver å bruke Torgius' vitnemål mot Stian, tyder det på at han hadde innsett at han hadde tapt.

³² O.A. Aalholm, "Om Bringsverdt", foredrag på Fjære Historielags stevne på Bringsverdt 30. august 1980, trykket i Kjetil Thorbjørn Frogner (red.) "Fjære som engang var", Fjære Historielag 1990.

³³ I 1574 (NRR I, side 125 – 126) ga Kongen Erik Munk ordre om å avstå fra tiende i et år på tømmer og andre varer som bønder i Strengereid, Brevigsund og Sands skipreder i Nedenes len solgte. Men han skulle holde vedtaket hemmelig. En kan jo lure på hvilken del av ordren Munk var mest opptatt på å oppfylle, tiendefritaket eller hemmeligholdelsen av det.

³⁴ 10457: Teiste og Løddesøl gods på Lista - omskrivning av sørlandsgenealogien? debatt startet 13/9/2002 av Knut Fjogstad

³⁵ Omtalen av dette kjøpebrevet finnes i en dom i Norske Herredagsdombøker III, side 96 ff i en sak mellom Eivind Olsson Langeland på sin kone Birgitte Amundsdatters vegne og domkapitlet i Oslo om retten til Nøding. Birgitte var femte ledd etter en Amund Olavsen som kjøpte godset av en Gunnar Jonsson. I dommen står det at kjøpet skjedde i 1448, men i sin omtale av saken argumenterer Petrus Valand intenst for at dette er en feilskrift fra nedskriverens side, og at kjøpebrevet egentlig var fra 1484.

³⁶ DN II, nr. 758

³⁷ DN IX, nr. 328

³⁸ Petrus Valand, Bringsværproblemer, Årsskrift for Agder Historielag, 1960

³⁹ O. A. Aalholm, ibid

⁴⁰ ND II, nr. 621

⁴¹ Gavebrevet er omtalt i en Herredagsdom i 1599, NHD 1599, s. 276.

⁴² Innatt i forliksbrev datert 5/7-1681, uten sted i 1552

⁴³ For en mer komplett beskrivelse av Gjervolls historie i middelalder og tidlig nytid vises til Aalholm, O.A., "Lagmann Mogens Baardsson (Rosensværd) og eierne av Hovin i Nes på Romerike." NST 7 (1939): 103-104. Selve makeskiftet står omtalt i en dom fra 1681 vedrørende Sandum på Tromøya i RA Kildeskriftarkivet (original på papir i Aust-Agder Arkivet). Stor takk til Kristian Fjeldsgård som gjorde meg oppmerksom på denne referansen. Navnene på Stian og Grams koner er ikke oppgitt i makeskiftegiengivelsen, disse må derfor regnes som usikre.

⁴⁴ DN VII nr. 729

⁴⁵ DN VII nr. 759

⁴⁶ DN XXII nr. 490

⁴⁷ 10457: Teiste og Løddesøl gods på Lista - omskrivning av sørlandsgenealogien? debatt startet 13/9/2002 av Knut Fjogstad

⁴⁸ Bent Nilsson har vi møtt i noen fotnoter allerede.

⁴⁹ Strengt tatt er denne hypotesen for Amunds tilknytning til Bringsvær-slekten bare en 'konkurrent' til den tradisjonelle hypotesen. Det vi kan si med absolutt sikkerhet er bare at det ikke er mulig at ikke Niels Amundsson kan ha vært gift med en datter av Bent Nilsson dersom han var sønn til en ukjent datter av Ingeborg Gunnarsdatter. Men i følge 1624-manntallet eide Nils Amundsson en lott på to huder i 'Bringsvær, Hesnesøya og et stykke eng i Lia', samme godskonstellasjon satt en person som sikkert tilhørte Bent Nielssens svigersønner, Daniel Olavsson Messel, med. Av den grunn, og fordi hypotesen forklarer mer av Amunds gods, har jeg denne skissen som favoritthypotese inntil mer grunnlagsmateriale dukker opp.

Når jeg foretrekker den nye hypotesen, er det fordi jeg 'følger jorda'. Det er vanskelig å forstå Amunds innehav av jord i Nevesdal, Store Søndeled og Birketveit ut fra en svigersønn-relasjon til Ingeborg Gunnarsdatter. En annen digresjon: Valand bruker engstykket i Lia som bevis for at Ingeborg Gunnarsdatter satt som eier av Lia. Det er ingenting som tyder på annet enn at det beskjedne engstykket er kjøpt eller makeskiftet for å arrodere nabogården Bringsvær.

⁵⁰ NHD 1599, side 280

⁵¹ Avtalen er inntatt i en sak i 1633 (A.O.D) mellom grener av Tingstveit-folkets etterkommere. Det heter (i Petrus Valands transkripsjon) "Vennlig kontrakt mellom Ingeborg Gundersdatter, Eifuind Jonsson, hendes eldste sønn, Amon i Lien på den ene side, og Tellef, Ellef, og Herlog Andersensønner på den annen side ..."

⁵² NDVI, nr. 781

⁵³ NHD 1599, side 276. Bent Nilsson utroper her Jon Jonsson til den nærmeste arvingen til Løddesøl og Øvre Nevesdal. Det står imidlertid ingenting om at Jon Jonsson var i live i 1599, eller om hvor han kan ha bodd. Det er skjellig grunn til mistanke om at Jon Jonsson var død i 1599 og at Bent Nilsson mente hans nærmeste arving het Bent Nilsson. Jeg tviler derfor på at Jon Jonsson kan være den Jon som var nevnt på Skinsnes i 1591, og tror mer på Kristian Fjeldsgårds skisse presentert i debatt 34182: Hva slags forhold hadde Niels Simonsen Strengereid til Skinsnes i Halse? På Digitalarkivet (startet av Oddbjørn Johannessen): Jon var sønn til Olav Jonsson på Skinsnes. Som vi skal se nedenfor, jeg har imidlertid modifisert Olavs tilknytning til Bringsvær-familien.

⁵⁴ Bent Nilsson makeskiftet til seg 3 huder i Vik mot 5 huder i Songe og Berhus i Holt i 1581, og fikk 40 gamle daler i mellomlegg. "Erik Munks breve 1591", ibid.

⁵⁵ DN VII, nr. 800

⁵⁶ Norske herredagsdombøker, 4. rekke 1661, side 148

⁵⁷ Johan Tveite, Landvik, bind 2, Ætt og Odel (Landvik historielag, 1961), 227.

⁵⁸ Jord i Kiland og Vatnestrand i Landvik og Løland i Herefoss.

⁵⁹ "Erik Munks breve 1591", ibid.

⁶⁰ Petrus Valand, "Hvem var Gløder Olavson Grini og hustru Gunhild Skjeldulfsdatter". Årsskrift for Agder Historielag 1957

⁶¹ DN I, nr. 972

⁶² DN I, nr. 973

⁶³ DN IX, nr. 357

⁶⁴ DN VIII, nr. 390

⁶⁵ DN III, nr. 919

⁶⁶ DN I, nr. 622

⁶⁷ DN VIII, nr. 250

⁶⁸ DN X, nr. 118

⁶⁹ DN VIII, nr. 253

⁷⁰ DN III, nr. 291

⁷¹ DN III, nr. 767

⁷² DN VIII, nr. 318

⁷³ DN III, nr. 796

⁷⁴ DN III, nr. 933

⁷⁵ DN III, nr. 619

⁷⁶ Røde bok side 44

⁷⁷ DN I, nr. 413

⁷⁸ Hamre, Lars. "Til saga om ættene på Sandvin og Torsnes på 13-1400-talet." NST 12 (1949): 97-120.

⁷⁹ Eivind Dahl: "Hardanger- og Rogalandsproblemer" Ætt og Heim 1950

⁸⁰ Odd Handegård, "Vår felles slekts historie"

⁸¹ Per Reidar Bjørnerud Christiansen: Ætten fra Liltvet i Hurum og dens forgreninger rundt Oslofjorden, NST XXXVII, side 3.

⁸² <http://www.slekt.org/avskrift/eggen.html> (Jan Christiansen)

⁸³ DN X, nr. 307. En annen versjon av samme brev, med mindre opplysende påskrift, finnes i DN XI, nr. 294.

⁸⁴ DN IX, nr. 488

⁸⁵ Solum bygds historie I-II (Toralf Gjone 1962)

⁸⁶ Per Reidar Bjørnerud Christiansen: Ætten fra Liltvet i Hurum og dens forgreninger rundt Oslofjorden, NST XXXVII, side 3.

⁸⁷ DN I, nr. 800

⁸⁸ DN I, nr. 805

⁸⁹ DN I, nr. 873

⁹⁰ DN IV, nr. 652

⁹¹ DN I, nr. 848

⁹² DN VII, nr. 759

⁹³ Det interessante her er at Hallvard Thoresson og kona hans Cecilia Eriksdatter på Rogn i Bamble i 1444 (DN VIII, nr. 111) selger en betydelig mengde jord i samme eiendom Froland til en Jorund Gunnarsson. Det tyder på at det nok var slektsammenheng mellom disse to og Christian Stoffsen, og at det var siste rest av slektens gods i Froland Stoff solgte.

⁹⁴ Bergår Gundersen, "Hvem var Frolandsfolket som eide Rød i Øyestad på 1500-tallet?", AHÅ 1969, s. 80 – 92

⁹⁵ Kaare Andersen, "En storslekt i Froland", AHÅ 1969, s. 93 – 107

⁹⁶ DN IX, nr. 464

⁹⁷ DN I, nr. 919

⁹⁸ Bryllupet er omtalt i DN XVII, 30. Her fremgår det hvilken medgift og benke gave Steinvor skulle få. Det fremgår også at Brynjulf skulle stille 20 månedsmatbol i østre Hiis i sikkerhet for hjemmefølget. Som en kuriositet for de mer konspiratorisk interesserte kan nevnes at Brynjulf som følgemann har en Gunnar Jonsson og sønnen hans, Gunnulf, og at skriveren av dokumentet er navngitt, han het Jon Galle.

⁹⁹ DN XXI, nr. 463

¹⁰⁰ DN XVIII, nr. 70

¹⁰¹ Det er uvisst hvordan Ivar Brynjulfsson hadde fått tak i Langetveit. I 1374 satt en Sigurd Sundulfsson på gården, se DN I, nr. 426.

¹⁰² Kan dette være det samme sølvbeltet som Sigrid Torbjørnsdatter senere erklærte at Gallene var de nærmeste arvingene til? I så fall må Gunnar Kjetilsson ha avstått fra beltet under forhandlingene etter 1450-dommen.

¹⁰³ Langetveit ser imidlertid ut til å ha gått ut av slekten. I sin bok "Om Sørensen fra Brattekleiv, gjervoll og Songeætten" (Arendal, 1942) finner Olav Anton Aalholm Langetveit igjen i Songeættens eie. Han postulerer en slektsforbindelse fra Gunnar Kjetilsson til Songeætten. Vi finner imidlertid ikke mer av Gunnar Kjetilssons rikhelige gods hos Songeætten, så det må trolig ha vært snakk om avhending ved salg.

¹⁰⁴ Johan Anton Wikander har i Gamle Tomter i Grimstad påvist at nabogårdene Grøm, Skaregrøm, Berge og Frivoll i Fjære opp til en gang i høy middelalderen må ha vært en gård, som er blitt fordelt mellom fire sønner. Det passer derfor godt med en lokal eier av Skaregrøm (Tarald Ulfsson) rundt 1370, selv om vi ikke vet noe om hvordan han fikk tilgang til gården.

¹⁰⁵ En grundig gjennomgang av Jon Nilsson Skaks aner kan finnes i Per Reidar Christiansen, "Foss-ætta fra Øvre Eiker", Genealogen 1/2006, s. 22 - 37

¹⁰⁶ Henning Sollied, "Gamle ætter i Sogn." NST 1 (1928): 193 - 232

¹⁰⁷ En grundig gjennomgang av denne familien finnes i Per Reidar Bjørnerud Christiansen: Eilif Arnoldsøns ætt og etterslekt, AHÅ 70, 1994, s. 56 - 94. I denne sammenhengen kan det være relevant at Christophers eldste dattersønn, Arnold Eilivsson, bosatte seg på Sætholt i Bamble.

¹⁰⁸ 38324 Skak Lauritsson Lystrup, hvem var hans mor? Debatt startet av Fredrik J. Skjorten

¹⁰⁹ NRR I, side 64.

¹¹⁰ NRR I, side 112.

¹¹¹ DN IX, nr. 651.

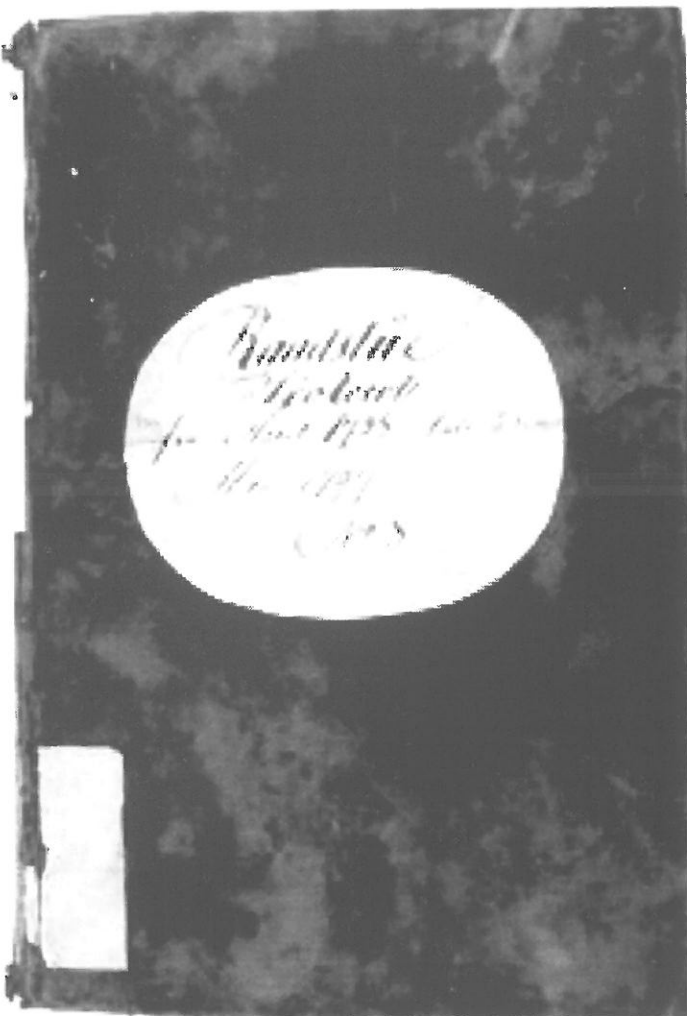
Magistraten

Av Jan Christensen

Magistraten var etter 1660 en fellesbetegnelse på borgermester og byråd og var byens fremste styringsorgan. Historien til magistraten går tilbake til midten av 1200-tallet, men det er kun i den senere tid at man har tilgang på magistratens protokoller som kilde.

Magistratens funksjoner var både av dømmende og administrativ art. Allerede middelalderens byråd fungerte som domstol og var strekt preget av at lagmannen satt i rådet. Lagmannen gikk ut av rådet i 1607 og rådet skulle fra da av dømme i alle byens saker i 1. instans. Denne domstolen fikk navnet rådstuerett.

Av administrative oppgaver hørte fra 1660-årene bl.a. oppebørsel av skatt som en sentral forvaltningsoppgave. Men rådet hadde mange kommunale oppgaver, som f.eks. tilsetning av folk i lavere stillinger som vektere, nattmenn, stadsmusikanter, organister, kemnere, underfogder, vaktmestere etc. Magistraten innvilget også borgerskap, fastsatte pris på dagligvare og kontrollerte laugsvesenet.

Skien har magistratsprotokoller tilbake til 1700.

Videre følger noen eksemplet på hva som kan finnes i protokollene:

Anno 1766 Den 9 Octobr indfandt sig Borgermester Greger paa Raadstuen.

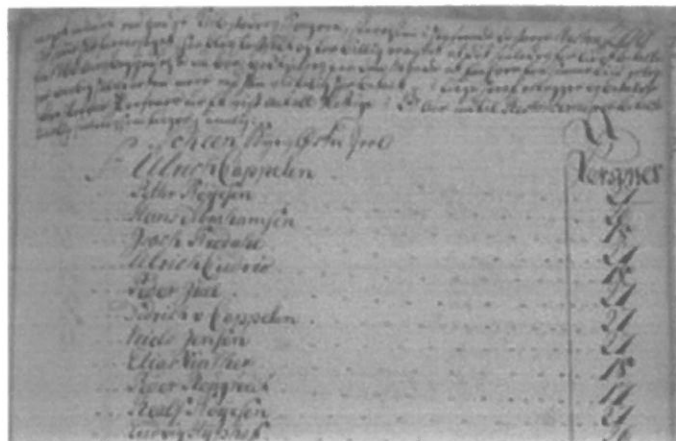
Hvorda indfandt sig Skoemager Svend Jens Nielsen Møller fra Laurvigen, som begjærede, at maatte vinde sit Borgerskab,

som Mæster i Lauget, til hvilken ende hand foreviste sit Lære Brev af 7 Jan. 1760 dernæst det af ham forfærdigede Mæster stykke, som blev anseet som forsvarlig; Thi blev bemelte **Jens Nielsen Møller** som Borger i Scheen og Mester i Skoemager Lauget indskrevet, da hand holder sig Laugs Articlerne og Andre Kongelige Forordninger Efterrettelig. Derpaa aflagde hand sin Borger Eed hvorefter hand Borgerbrev skal blive meddeelt. Scheen ut Supra.

Anno 1769 Den 18 Augustii indfandt Borgemester Greger sig paa Scheens Raadstue, hvorda for ham fremstillede sig de 2de Kiøbmænd og Borgere her i Scheen Sr **Kield Jensen** og **Jsach Brodahl**, efter anmodning af Velædle og Velærværdige Hr **Jørgen Friderich Rose**, som begjærede at maatte meddeeles Et saa kaldet Geburts Brev for sin Søn **Johan Arnt Rose** hvilken skal have Lyst at Lære den lovlige Kobber Smed Profession. Bemelte 2de Borgere bevidnede, da at forsaavidt de troede og dem ikke anderleedes er beviist, at benevnt Johan Arnt Rose er født af Ærlige Ægte Forældre nemlig Faderen ovenmelt Hr **Jørgen Friderich Rose** og Moederen **Anna Dorothea Schram**, hvilke i deres Ægteskab have avlet bemelte deres Søn Johan Arnt Rose, og op draget ham som Deres Ægte Barn. Dette de ovennevnt 2 Borgeres Udsigende og Vidnesbyrd, de begge med Lovens Eed bekræftede, hvorefter Hr Rose begjærede det passerende beskrevne udstød.

Anno 1772 den 6te Januarij var ieg Borgemester Greger paa Scheens Raadstue –

Hvorda Indfandt sig Mons.r **Lars Wrigth** fra Porsgrund og begjærede at maatte meddeeles Raadstue Attest til Et Algiersk Søe Passes Erholdelse for sit befragtede S'ou Skib Haabet kaldet, drægtighed 63.1/2 Commerce Læst, tilhørende Skipper **Friderich Tellefsøn Dahl** og føres tillige af bemelte Skipper, som ellers er boende i Arendahl, men nu destineret her fra Porsgrund til Jrland og derfra til Lissabon eller St: Ybes i Portugall; hvorpaa bemelte Befragter **Lars Wrigth** og Skipper **Friderich Tellefsøn Dahl**, begge i følge det Kongel: Reglement af 1te Majj 1747 under Eedelig Forklaring fyldestgjorde, de derudj andbefalede Poster, og derpaa blev meddeelt Bes: Raadstue Attest.

Fra Tallakshavn til de syv hav

Av Per Stian Bjørnø Kjendal

Det har mange ganger tidligere vært skrevet om skipperne og kapteinene på Kragerøs mange seilskuter. Derimot har det vært lite omtale om hva som skjedde etter seilskutene var ute av bildet. At norsk skipsfart gjorde det bra etter overgangen til dampskip er det liten tvil om, men overgangen ble likevel for stor for de fleste seilskute-rederiene som gjorde det bra tidligere. Kostnaden ved å bygge større skip, i stål og med damp ble ofte mer en hva det typiske andelsrederiet kunne klare. Tatt i betraktning av hvor mange rederier det var i Kragerø, var det ikke så mange som klarte denne overgangen. De som var med på de flott nye dampskipene reiste gjerne på lengre turer enn det som var vanlig i seilskutetiden.

Denne artikkelen handler om min egen slekt, men temaet er universelt og viser hva en kaptein på 1920-30 tallets dampskip kunne være med på. Under dette arbeidet har jeg samtidig fått ny innsikt i hvordan man hadde det og hvilke endringer som skjedde rundt i verden. Verden ble virkelig mindre!

Kaptein Thorsens foreldre; skipstømmermann Thor Olsen og Benedikte Larsdatter.

Lars Bernhard Brun Thorsen ble født i Tallakshavn 25. mars 1884, som sønn av skipstømmermann Thor Olsen og Benedikte Larsdatter. Han var nest yngst av 9 søsken. Hans var bror av Ole Andreas Christian Thorsen, kjent som O.A.C. Thorsen, som drev butikk i Kragerø. Hans mor, Benedikte, var fra Drangeid i Nes ved Flekkefjord. Faren, Thor Olsen, jobbet mye på Biørneverven.

Han jobbet en stund i butikken hos sin bror, O.A.C. Thorsen som gjerne ville hatt han der, men han ville til sjøs.

Han reiste ut som førstereisgutt i 14-15 års alder, med Peder Rindes store treskute "Joseph Haydn", ført av Leif Jarandsen. Leif Jarandsen var hans svoger, gift med hans søster, Laura Bardine Thorsdatter. Etter 3 år på "Joseph Haydn", tok han styrmannseksamen 1. april 1903, og gikk inn i Biørns rederi, først som 2.styrmann på "Paspatout", siden bla. med Carl Klem som styrmann på "Duen" og på skonnerten "Consoelo". Han var også styrmann på "Isbjørn", "Forsete" og "La France".

I det gule huset ble kaptein Thorsen født. Her vokste han også opp.

Bildet tilhører artikkelforfatteren.

En gang i Sør-Amerika fikk Thorsen "Beri-Beri", en mangelsykdom. En fikk til tider veldig lite fersk mat, og det kunne skranke litt med inntaket av grønnsaker og ferskt kjøtt. Han fikk det rådet å spise skillpaddekjøtt. Han fikk med seg en fra mannskapet i en lettboat, og ut bar det på skillpaddejakt! Han fra mannskapet satt klar med åra, for å snu skillpadda rundt, slik at Thorsen kunne stikke kniven i den. Det gikk meget bra, og han påsto resten av sin tid at den skillpadden reddet livet hans! Derfor henger det den dag i dag et stort skillpaddeskall i trappeoppgangen hos datteren Åse Byholt. Der henger det også en utstoppet alligator som kaptein Thorsen hadde med hjem.

22/12 1906 tok han skippereksamen.

Så var han i tjeneste i den nystartede norske marinen. Den 15. januar 1907 mønstret han på panserskipet "Norge" på Carljohansværn i Horten. Der var han til 30. april samme år. Så, 1. mai, mønstret han på søsterskipet, panserskipet "Eidsvold" og var der til 17. juli samme år. Dette er de samme skipene som ble senket av tyske styrker i Narvik i april 1940.

Bilde fra da han tjenestegjorde ombord i panserskipet Norge.

Etter dette tok han steget over i den nye tid til sjøs. Han gikk ombord i dampskip hos Niklay Wiborg, nå som skipper. Han førte bla. Wiborg-båtene: "Hekla" og "Isbjørn".

Kaptein Thorsen giftet seg 30. januar 1910 i Kragerø med Olivia Antonie Christensen (1889-1954). Lars Bernhard og Olivia fikk først tre barn, Birgith Oline Brun Thorsen (1912-1999), gift med Sverre Kjendal, Anny Theodora Thorsen (1914-1970), gift med Søren Gunulfsen og Ågoth Marie Thorsen (1916-1951), gift med Hans Ivar Sørensen. En familiehistorie forteller at han valgte disse navnene etter tre skuter han så ligge ved siden av hverandre i Sverige: Birgith, Anny og Ågoth. Senere fikk de en datter til, Åse Thora Thorsen (1929-), gift med Frank Byholt.

Lars Bernhard Brun Thorsen og kona Olivia Antonie Christensen.

Huset i Børneveien (nå Fjellmannsveien) kjøpte han i 1916. Datteren Åse og hennes mann overtok dette, og Åse bor her fremdeles. Kaptein Thorsen elsket å reise på tur med båt, og dro mye rundt i Kragerø-skjærgården. Han gikk heller ikke av veien for å ta en dukkert. Kaptein Thorsen elsket å bade!

På denne tiden var det vanlig å være veldig lenge ute til sjøs av gangen. Det lengste han skal ha vært ute var 5 år. Datteren Birgith fortalte at de hadde komme hjem en dag, og da sto det en fremmed mann og klemte mor. Da var kaptein Thorsen kommet hjem!

I en del av denne tiden, da han seilte for Sigvald Bergesen i Stavanger flyttet kona og døtrene til Stavanger og bodde i en liten leilighet.

Under hele 1. verdenskrig gikk han i fast rute i den farefulle kullfarten mellom Rouen i Frankrike og England, og ble for sine mange turer hedret med en utmerkelse av myndighetene i Rouen. Han førte bla. "Nico" og "Forsete" av Kragerø.

Han fortalte selv dette om sine opplevelser under 1. verdenskrig: "I aug. 1916 blev "d.Forsete" opbragt til Cuxhaven, men frigitt efter 2 dager. Vi var lastet med is Kragerø-Esbjerg", "I okt. 1916 blev "d.Forsete" stoppet av tysk u-båt. Vi var underveis Skien-Grimsby med papir og tremasse. Efter en ½ time fikk vi lov til å fortsette. U-båten gav oss også flaggsignal til å heise hvis vi ble stoppet av andre tyske marinefartøier som tegn på av vi var undersøkt." og "En mørk oktober natt i 1918, da man seilte med slukkede lanterner, hadde jeg en kollisjon med "d.Nor" og en engelsk damper. Begge kom i havn og ingen folk gikk tapt." Etter krigen gikk han over i Sigvald Bergesen rederi i Stavanger og førte i 9 år "Svartfond", og "Nor" i 4 år.

Med "Svartfond" opplevde han å neste måtte forlate skuta. De lå og drev utenfor Stavanger, men han nektet å be om hjelp fra andre, da dette ville medføre utgifter til bergningslønn. De greide tilslutt å komme seg velberget i land. For dette ble han av Asuranseforeningen tildelt en gullklokke, men følgende innskrripsjon : " For udmerket optræden under farefulde omstendigheter 16.-18. desember 1921."

Dampskipet SVARTFOND.

I Stavanger Aftenblad for mandag 19. desember 1921 kan en lese følgende:

"Svartfond" i yderste fare. Drev hjælpeløst for orkanens magt mellem skjær og flu mot land. Slap ind uskadt paa Bøvigen. Der svirret rykter omkring i byen igaar om at "Svartfond" var gaat paa land på Bøskinnene og holdt paa at forlise. Det ble ogsaa fortalt, at mandskapet var gaat i baatene og at nogen av dem var omkommet. Heldigvid var rygterne ikke sande.

"Svartfond"
i yderste fare.
Drev hjælpeløst for orkanens magt mellem
skjær og flu mot land.
Slap ind uskadt paa Bøvigen.

Men "Svartfond" har hat en reise saa farlig, i et farvand saa utsat, at kjendmænd sier det maa betraktes som intet mindre end et under, at skibet slap at bli vrak. "Svartfond" drev for vinden tvers igjennem det av grunder og undervandskjær opfylde farvand, som ligger sondenfor silleden fra ret i syd for Kvitsøy og til Bøskinnerne, uden saa meget som at røre grunden. Skibet gik bl.a. modt over Langeflu. Mens skibet saaledes drev hjelpeløst paa tvers av vinden, brøt det hvitt over skjærene paa alle kanter. Man var omgitt av braat og undervandsskjær og kunde intet gjøre for at gaa klar av dem, da det var ugjorlig at faa det tomme, hoit flytende skrog op i vinden. Hvert øieblik ventet mandskapet at skibet skulde støte paa grund i det orkanagtige vær. Man var forberedt paa alt – og i 12 timer varte denne angstfulde spænding under orkanens hyl, brændingernæs brak og sjørnes tordenlignende drøn, naar de væltet mot skibet.

Kl. 8 torsdag kveld gik "Svartfond" herfra ballastet for England, hvor den skulde ta kul og derpå fortsette til Vestindien. Samme nat – altsaa nat til fredag – kom skibet ind i stormen. Man var sydvest av Kvitsøy. Det viste sig aldeles umulig at faa styring paa det tomme skrog; man forsøkte forgjæves at faa det op i vinden. "Svartfond" drev først nordover en stund, derpaa sydover og saa østover. Man saa ikke land. Da fik man pludselig kjending av vardemerket paa Imea. Derpaa bar det østover mot Haasteinen, og der var intet andet at gjøre, end at la det staa til indimellem Haasteinholmene. Saa bar det midt over Langeflu og videre til Bøskinnerne og indenfor disse hvor ankrene blev kastet paa 4 favne vand i vel en kabellængdes avstand fra land. "Svartfond" hadde passert Bjørnesflustagen paa læ side. Den blev liggende inde paa bugten ret ut for Bø-gaardene. Klokken var da 2 lørdag eftermiddag. Her blev "Svartfond" liggende for tre ankere og med maskinen igang for at støtte gjættinger og spil.

Om natten tok vinden til igjen og holdt det gaaende med orkanaktige byger. Det var en hard tørt for mandskapet, som naarsomhelst kunde vente at kjettinger eller spil skulde svigte. Men heldigvis holdt begge dele. I motsaat fald hadde skibet drevet paa land. Efter hvad kjendfolk sier, hadde "Svartfond" aabenbart kastet anker paa det heldigst sted som kan tænkes.

Ankrene hadde antagelig banket sig fast i en revne i fjeld. Ellers kunde de ikke ha holdt, som de gjorde. Søndag morgen var bjergningbaaten "Achilles" derute og det lykkedes at sætte en mand ombord for at spørre om kaptein Thorsen, behøvet assistance. Men kapteinen mente, at naar "Svartfond"s kjettinger og spil hadde klart det i den forløpne nat, saaklarte de det vel ogsaa nu, og avslog tilbudet. Også "Rogaland" var en tur bortover og saa til det utsatte skib efter at ha gjort vendereis ved Kvitsøy. Senere var det paa tale at "Rogaland" skulde assistere "Svartfond", naar denne skulde lette anker, for at den ikke skulde risikere at drive paa land inden den hadde faat styring. Men dette blev opgitt i sidste øieblik. Og ved ½ 6-tiden igaar eftermiddag kom "Svartfond" dampende indover og kastet anker paa fjorden. Da stormen løiet av hadde kaptein Thorsen besluttet sig til at gjøre et forsøk paa at slippe ut. Og forsøket lykkedes.

Diplomet fra dampskibsassuranceforeningen Vidar.

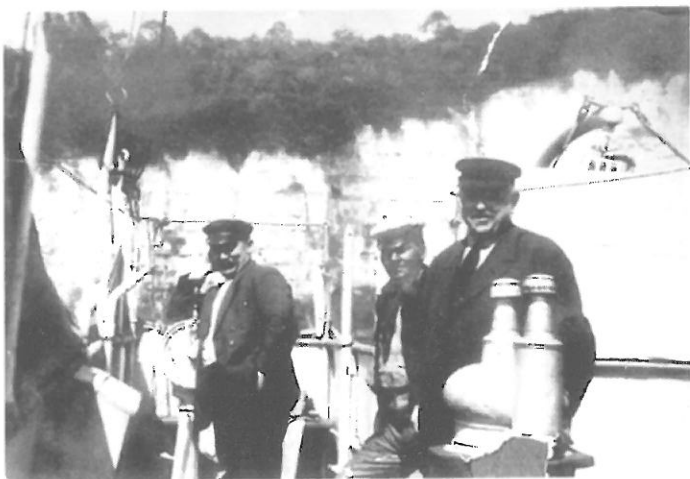
Gullklokka som han fikk fra dampskibsassuranceforeningen Vidar. Eies i dag av et av kaptein Thorsens barnebarn.

Kaptein Thorsen var tydeligvis ikke redd for å komme ut i hard vær, for i neste utgave, tirsdag 20. desember, kan en lese følgende: "Svartfond" forsøkte igaarkveld at stikke tilsjø igjen, men kom straks ut i sydlig kuling og snetykke og vendte tilbake til Duseviken, hvor den kastet anker.

I en periode på 1920-tallet gikk turene mye til nord-Amerika, men en del av turene gikk også til syd-Amerika. På gamle bilder kan en se at de førte "Svartfond" et stykke opp i Amasonas. Kaptein Thorsen hadde en søster, Gunda Olava, som bosatte seg på Staten Island, Richmond, New York, så her var han innom på mange turer. I perioder var han mere der, enn han var hjemme i Kragerø!

"d. Svartfond" hadde en lang og variert historie og her er noen utdrag:

09.1912: Levert fra Sunderland Shipbuilding (bnr. 272) som "Petra". BRT: 2111, NT: 1292
lengde: 290 fot, bredde: 42 fot, dypgående: 19,2 fot. 3 Exp. 232 NHK.
08.1918: Innkjøpt av D/S Storfond A/S (Sigval Bergesen) og omdøpt til "Svartfond"
01.1929: Solgt til Skips A/S Furulund (S.Ugelstad) og omdøpt til "Boklund"
06.1930: Solgt til D/S Botnia A/S (O.J.Eskildsen i København) og omdøpt til "Sydhaver"
08.1932: Solgt til A/S Sigyn (Hans Lundgren i Helsingborg) og omdøpt til "Sixten"
??1955: Solgt til Enosis Shipping Costa Rica og omdøpt til "Enosis"
??1957: Solgt til Ermis Shipping Cia i Costa Rica. Omdøpt til "Omonia"
10.1959: Ankom Hong Kong for hugging den 19.oktober.

Kaptein Thorsen (helt til venstre) på brua.

Kaptein Thorsen tar dagens posisjon sammen med styrmannen ombord i DS SVARTFOND.

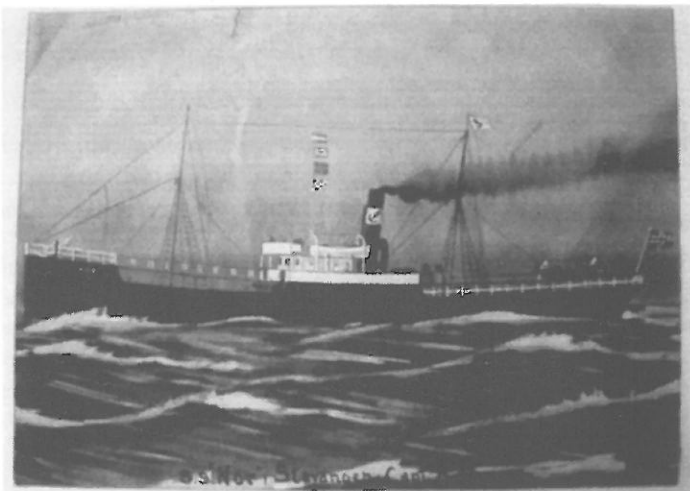
Under: DS SVARTFOND på vei opp en elv i Sør-Amerika.

Datteren Åse var ombord som liten pike, og var da bla. i England, Polen og Finland. Hun forteller også at kaptein Thorsen fikk avløsning av en annen skipper en gang, og så gikk skuta ned! Men hun kunne ikke huske hvilken skute det var snakk om.

Av en maskinist fikk hun en gang en liten hvit lekehund, "Nas Holbæk", som han hadde vunnet på et tivoli i land. Den ble oppkalt etter en hund som het "Nas" og så lå de akkurat da i Holbæk....

"Nor" var bygget i tre i Søndeled i 1896. Hun var en såkalt brønndekker og hadde kallenavn JWRD.

Dampskipet NOR.

I ca. 1932-34 gikk Lars Bernhard på land i en periode, og ble kjøpmann som sin bror. Han drev da butikken "AS Sigurd Reizners efterfølgere, Colonial og Fedevareforetning". Denne lå tvers overfor det nåværende soreskriverkontoret i Kragerø. Han var da konkurrent med sin egen bror! Datteren Birgith sto bla. i denne butikken.

Til høyre lå butikken som kaptein Brun drev.

Hans bror, O.A.C. Thorsen, var i lang tid formann i Lauersens legat, og kaptein Thorsen var mye med ute på Heibø, bla. under skogplantningen.

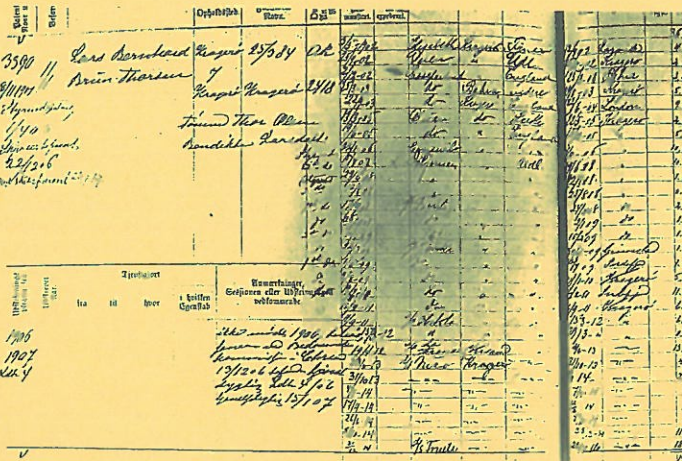
Hans siste båt var "Salt", tilhørende Thorvald Johnsen Jr. Denne båten het først "Rondo", men navnet ble senere endret til "Salt", kanskje fordi den stort sett fraktet salt! Han mønstret på i Kragerø 6. november 1937, for så å møte båten i New York.

I 1939 gikk kaptein Thorsen i land for godt, etter 36 års fartstid. Han jobbet deretter på slippen i Smedsbukta fram til 1951. Her var det mange tidligere sjøfolk, så her trivdes han.

Men det var ikke slutt på spennende opplevelser for det! Under andre verdenskrig fikk han innkallelse til politiet, noen hadde sett at han plukket opp noen spikere som lå i veien. Hvorfor gjorde han det? Jo, sa han, det kunne jo ikke ligge spikre midt i veien! De var for verdifulle til det. Spikre var jo ikke å få tak i under krigen! Så kom det fram at disse var lagt ut for å ødelegge for tyske kjøretøy, og en lurte på om det var han som la dem ut...

Kaptein Thorsen døde 8/8 1963, 79 år gammel, og etterlater mange minner om en svunnen tid...

Fra sjømannsloggen til kaptein Thorsen.

Kilder:

Samtaler med Åse Byholt.

Samtaler med Birgith Kjendal.

Alle gamle foto : Åse Byholt.

Sjømannspapirer, Mønstringsprotokoller for Kragerø.

Avisuklipp fra Vestmar, mars 1959.

Stavanger Aftenblad, desember 1921.

Norske skibsførere : 1933-1935 / , Stavanger : Dreyer, 1935.

Skipslister fra det norske Veritas.

Foto tilhører Åse Byholt eller artikkelforfatteren.

Bilde fra 1932 da kona og datteren Åse, var med ombord. Åse sitter og holder på lekehunden "Nas Holbæk".

”Salt” lå en lang tid i Bergen i 1939, før den ble solgt. Under denne perioden fikk han sin kone, og datteren Åse bort til seg i Bergen. Åse gikk da på i skole i Bergen. Dette varte fra januar til mai 1939. Kaptein Thorsen måtte da ro Åse i land hver dag, så hun kunne komme på skolen. Båten ”Salt” ble senere solgt til Finland.

Kaptein Thorsen med kona og barna. Lengst til venstre sitter hans mor. Jenta til høyre på bildet er ukjent.

Returadresse:

Grenland Ættehistorielag
Postboks 169

3901 Porsgrunn

A

MEDLEMSMØTE I GRENLAND ÆTTEHISTORIELAG

JERNVERKSDRIFT OG JERNVERKSFOLK VED GUNNAR MOLDEN

GUNNAR MOLDEN ER HISTORIKER OG ANSATT VED NÆS JERNVERKSMUSEUM, TVEDESTRAND, MED HOVEDOPPGAVE Å DRIVE FORSKNING OG FORMIDLING INNEN DEN NORSKE JERNVERKSHISTORIEN. HAN HAR SÆRLIG FORDYPET SEG I EMNER I TILKNYTNING TIL JERNGRUVENE VED ARENDAL, MALMFARTEN MELLOM SØRLANDET OG ØSTLANDET - OG TEKNOLOGIOVERFØRINGEN MELLOM EUROPA OG NORGE I JERNVERKSSAMMENHENG. ER INTERESSERT I HISTORIENS STORE LINJER, MEN MENER DET ER VIKTIG Å HA IN MENTE AT DET ER PERSONER SOM SKAPER HISTORIE.

STED:

GS-BANKEN I SKIEN

TID:

26. SEPTEMBER 2006 KL 19:00

**SERVERING, UTLODNING
VEL MØTT**